

STANJE PORICANJA

SRBIJA 2022
VREME TIHOG PONOSA

Autorka

Jovana Kolarić

Urednici/ce

Sofija Todorović

Marko Milosavljević

Za izdavača

Inicijativa mladih za ljudska prava

Decembar, 2023.

Sadržaj

Uvod	2
Odnos prema prošlosti	2
Vreme tihog ponosa – organizovani zaborav	3
Legalizacija novog pristupa	5
Izmene i dopune Krivičnog zakonika	5
Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja	5
Zakon o ratnim memorijalima	6
Uredba o „Boračkoj spomenici”	6
Državni resursi u službi poricanja	6
Odlikovanja	6
Ustupanje javnih prostora	7
Nosioци novog narativa	8
Ministarstvo odbrane	8
Ministarstvo unutrašnjih poslova	9
Izveštaji	10
Metodološki okvir	11
Stanje poricanja 2022.	13
Politička i medijska upotreba počilaca	14
Hroničari i analitičari	16
Učešće u izbornoj kampanji	19
Estetika poricanja	19
Institucionalno negiranje	22
Vaninstitucionalno negiranje	27

Uvod

Od svog nastanka 2003. godine, Inicijativa mladih za ljudska prava se zalaže za društvo bazirano na istini, pravdi, odgovornosti, slobodi, demokratiji i miru. Preduslov za takvo društvo, aktivisti i aktivistkinje Inicijative mladih za ljudska prava vide u suočavanju s prošlošću, uvažavanju činjenica o zločinima počinjenim tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji i prihvatanju odgovornosti za njih.

Inicijativa mladih za ljudska prava kontinuirano prati i izveštava o poricanju i relativizaciji ratnih zločina i drugih kršenja ljudskih prava u vezi sa oružanim sukobima na prostoru bivše Jugoslavije, kao i o glorifikaciji lica osuđenih za ratne zločine i njihovoj političkoj upotrebi u javnom diskursu Srbije. Razgovor o prošlosti baziran na činjenicama, gotovo je u potpunosti nestao iz javnog prostora kojim dominiraju poricanje, relativizacija i etnonacionalizam. Inicijativa mladih za ljudska prava godinama, kroz svoje delovanje, ukazuje na štetnost takvih politika koje dugoročno onemogućavaju ostvarivanje pravde i izgradnju društva koje će biti spremno da iskaže pijetet prema svim žrtvama, što je nužan preduslov za izgradnju poverenja i pomirenja među zajednicama.

Rasprostranjenost prakse poricanja i relativizacije događaja iz prošlosti ukazuje na potrebu za strukturiranim godišnjim pregledom koji može da pomogne u boljem razumevanju obrazaca poricanja koji su prisutni u savremenom srpskom društvu.

Odnos prema prošlosti

Nakon svrgavanja Slobodana Miloševića i dolaska demokratske opozicije na vlast 2000. godine, odnos srpskog društva prema ratnim devedesetim prošao je nekoliko faza.

Prva faza, koja je trajala od konstituisanja nove vlasti 2001. godine do ubistva premijera Srbije Zorana Đinđića u martu 2003. godine, bila je obeležena zahtevima međunarodne zajednice za saradnju Srbije sa Haškim tribunalom i otklonom od režima Slobodana Miloševića. Unutar vladajuće koalicije nije postojao konsenzus o ovim pitanjima, što je često vodilo kontradiktornim potezima vlasti – javnost je informisana o prebacivanju više stotina leševa kosovskih Albanaca u masovne grobnice u Srbiji u cilju zataškavanja zločina, ali je izostalo procesuiranje odgovornih, kao i institucionalna reforma kojom bi lica bliska prethodnom režimu bila uklonjena iz njih.¹

Druga faza nastupa dolaskom Vojislava Koštunice na vlast u martu 2004. godine. U ovo vreme intenzivirana je saradnja sa Tribunalom kroz strategiju „dobrovoljne predaje” optuženih, koja je bila praćena značajnom materijalnom podrškom porodicama okrivljenih, ispraćajem „heroja” i kreiranjem narativa o „nepravdom” Tribunalu.²

1 Izveštaj o tranzicionoj pravdi u Srbiji, Crnoj Gori i na Kosovu, 1999–2005, FHP, decembar 2006. godine, str. 9 i 10, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/images/stories/publikacije/03-tranzicija-srpski.pdf>;

2 Izveštaj o tranzicionoj pravdi u Srbiji, Crnoj Gori i na Kosovu, 1999–2005, FHP, decembar 2006. godine, str. 9 i 10, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/images/stories/publikacije/03-tranzicija-srpski.pdf>;

Naredna faza otpočinje potpisivanjem Deklaracije o političkom pomirenju između Demokratske stranke i Socijalističke partije Srbije, kojom je stranka Slobodana Miloševića u potpunosti politički rehabilitovana. U Deklaraciji nije bilo osvrta na ratove devedesetih niti preispitivanja Miloševićeve uloge, što je stvorilo prostor za poricanje, relativizaciju i „ignorisanje kršenja ljudskih prava koje su počinile srpske vojne, policijske i paravojne snage”.³

Uprkos nedovoljno definisanom i često utilitarističkom odnosu prema prošlosti demokratskih vlasti, taj odnos se drastično menja dolaskom na vlast koalicije okupljene oko Srpske napredne stranke 2012. godine. To je prva vlast nakon promena 2000. godine, koja svoj politički legitimitet crpi upravo iz devedesetih godina i revizionističkog tumačenja prošlosti.⁴ Novi pristup objedinjen je pod parolom Aleksandra Vulina sa pozicije ministra odbrane: „Prošlo je vreme stida, ovo je vreme tihog ponosa”.

Vreme tihog ponosa - organizovani zaborav

Novi pristup prošlosti zasniva se na revitalizaciji mitova koje je stvarao režim Slobodana Miloševića o odbrambenim ratovima koje je Srbija vodila i nepravednom procesuiranju zaslužnih oficira i boraca. Ti mitovi postaju osnov novog narativa koji se gradi korišćenjem laži, eufemizama, poluistina, relativizacija, legalističkih i verbalnih akrobacija u javnom diskursu. Novi pristup prošlosti formalizovan je kroz zakone i uredbe kojima je propisano čega se i kako sećamo, a potpomognut produkcijom sadržaja koji za cilj imaju reinterpretaciju i relativizaciju sudski utvrđenih činjenica u vezi sa ratovima devedesetih.

U izgradnji novog odnosa prema prošlosti učestvuju državni i lokalni funkcioneri, članovi političkih partija, mediji, državni organi i institucije, kao i pojedinci među kojima značajno mesto zauzimaju osuđeni za ratne zločine. Ratni zločinci u Srbiji „uživaju ugled heroja, prema njima se postupa kao prema nevinim i protivpravno osuđenim licima, daju im se povlastice za koje se ne može reći da su opravdane[.]” Javni funkcioneri veličaju ulogu osuđenih ratnih zločinaca. Oni su česti gosti televizija i imaju značajnu ulogu u političkom i društvenom životu. Zbog rasprostranjenosti glorifikacije ratnih zločinaca do sada su podnete dve tužbe Evropskom sudu za ljudska prava, u kojima su tužioci ukazali na ulogu lica osuđenih za ratne zločine, konkretno Veselina Šljivančanina i tzv. Kosovske petorke, u političkom životu Srbije, na njihova unapređenja nakon izvršenog ratnog zločina i neoduzimanje činova, kao i štampanje njihovih knjiga.⁵

Promena političkog odnosa prema ratnoj prošlosti i njena instrumentalizacija reflektuju se i na komemorativne prakse koje sada postaju državne manifestacije. Državne komemoracije odlikuje etnocentričnost, militarizacija, predstavljanje žrtava kao heroja, marginalizacija i poricanje. Veoma su retki primeri inkluzivnih komemorativnih praksi. Civilne žrtve rata su gotovo u potpunosti

3 Politika sećanja na ratove devedesetih: istorijski revizionizam i izazovi memorijalizacije, FHP, oktobar 2021. godine, str. 12, dostupno na: https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2021/10/Politika_secanja_bhs.pdf;

4 Politika sećanja na ratove devedesetih: istorijski revizionizam i izazovi memorijalizacije, FHP, oktobar 2021. godine, str. 7, dostupno na: https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2021/10/Politika_secanja_bhs.pdf;

5 Materijalne reparacije u parničnim postupcima za naknadu štete – praksa sudova u Srbiji u periodu od 2021–2022. godine, FHP, april 2023. godine, str. 20 i 21, dostupno na: https://hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2023/04/Materijalne_reparacije_2022.pdf;

zanemarene u zvaničnom diskursu, dok se primat daje obeležavanju stradanja boraca. Žrtvi se pripisuje ideal davanja života za domovinu, bez obzira na okolnosti stradanja. Uprkos postojanju državnih komemoracija događaja, poput obeležavanja početka NATO bombardovanja ili dana sećanja na stradale i prognane u Oluji, ne postoji društveni razgovor o tim događajima, niti se oni stavljaju u kontekst oružanih sukoba, što nužno dovodi do poricanja žrtava i patnji drugih.⁶

Novi pristup prenosi se i na pop kulturu, pa likovi ratnih zločinaca postaju deo urbane estetike kroz murale i grafite. Mural sa likom Ratka Mladića pojavio se 23. jula 2021. godine na fasadi stambene zgrade na uglu ulica Njegoševe i Alekse Nenadovića u Beogradu. Dan kasnije crvenom bojom prešarana je ruka kojom Mladić salutira. Veoma brzo komunalna inspekcija Gradske opštine Vračar naložila je uklanjanje murala, međutim, on nije uklonjen ni tri meseca nakon iscertavanja.

Inicijativa mladih za ljudska prava je početkom novembra 2021. godine pozvala građane da im se pridruže 9. novembra na Međunarodni dan borbe protiv fašizma i antisemitizma u akciji uklanjanja murala Ratka Mladića iscertanog na uglu Njegoševe ulice i ulice Alekse Nenadovića. Skup je prijavljen policiji.⁷ MUP 5. novembra 2021. godine donosi rešenje zabrani o najavljenog skupa uz obrazloženje da bi moglo doći do „međusobnog fizičkog sukoba” zbog „okupljanja većeg broja lica koja bi izrazila negodovanje i protivljenje skupu”.⁸

Odbijanje institucija i službi da uklone mural Ratka Mladića sa fasade zgrade u Njegoševoj ulici u Beogradu, uprkos zahtevu stanara zgrade, kao i sprečavanje aktivista da sami uklone mural, direktno je doprinelo uspostavljanju trenda slavljenja ratnih zločinaca oslikavanjem likova ili ispisivanjem njihovih imena na fasadama gradova. Nakon novembra 2021. godine na fasadama gradova iscertano je više stotina grafita, stensila i murala posvećenih Ratku Mladiću. Iako nadležne službe nisu reagovala, građani i aktivisti su gotovo svakodnevno uništavali crteže ili intervenisali na njima.⁹

Srpsko društvo danas živi u kulturi poricanja koja „podstiče kolektivno žmurenje, neistraživanje zločina i njihovo normalizovanje kao nečega što pripada ritmu svakodnevnog života”, a svako priznanje onoga što se desilo postaje osnov za diskvalifikaciju iz društvenog (nacionalnog) života.¹⁰

6 Izveštaj o komemoracijama ratnih zločina u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Kosovu i Crnoj Gori, YIHR, januar 2022. godine, str. 35, dostupno na: https://www.yihr.rs/wp-content/uploads/2022/02/YIHR-Izve%C5%A1taj-o-komemoracijama-ratnih-zlo%C4%8Dina-u-Srbiji-Bosni-i-Hercegovini-Kosovu-i-Crnoj-Gori-2021_FHD_01.pdf;

7 Poziv na skup – uklanjanje murala Ratka Mladića sa fasade u Njegoševoj ulici, utorak 9. novembar u 16 časova, YIHR, 5. novembar 2021. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/poziv-na-skup-uklanjanje-murala-ratka-mladica-sa-fasade-u-njegosevoj-ulici-utorak-9-novembar-u-16-casova/>;

8 Zabranom skupa za 9. novembar MUP Srbije brani zločinca Mladića, YIHR, 5. novembar 2021. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/zabranom-skupa-za-9-novembar-mup-srbije-brani-zlocinca-mladica/>;

9 Uništena još 3 Mladićeva murala u Beogradu, Luftika, 12. novembar 2021. godine, dostupno na: <https://luftika.rs/unistena-jos-3-mladiceva-murala/>, pristupljeno 5. avgusta 2023. godine; Nalepnice „Ratko Mladić osuđen za genocid” u Lučanima, OzonPress, dostupno na: <http://www.ozonpress.net/drustvo/nalepnice-ratko-mladic-osudjen-za-genocid/>, pristupljeno 5. avgusta 2023. godine;

10 „Stanje poricanja”, Stenli Koen, Samizdat B92, 2003, str. 159;

Legalizacija novog pristupa

Izmene i dopune Krivičnog zakonika

U novembru 2016. godine Narodna skupština Republike Srbije je usvojila izmene i dopune Krivičnog zakonika kojim je inkriminisano javno odobravanje i negiranje genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina u slučaju kada su ta krivična dela utvrđena pravosnažnom presudom suda u Srbiji ili Međunarodnim krivičnim sudom.¹¹ Iz zabrane negiranja su isključeni zločini utvrđeni presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i Međunarodnog suda pravde (MSP), čime je zapravo pružena zakonska zaštita negatorima činjenica utvrđenih pred ovim sudovima.¹²

Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja

Od 2009. godine u Srbiji je na snazi Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja. Član 4. tog zakona predviđa zabranu proizvodnje, umnožavanja, skladištenja, prezentacije, širenja ili na bilo koji drugi način upotrebu simbola kojima se propagiraju ili opravdavaju ideje, radnje ili postupci lica za koje su ta lica osuđena za ratne zločine.¹³ Iako ovaj zakon predviđa novčane kazne za kršenje zabrane iz člana 4. za pravna lica, komercijalno plasiranje proizvoda kojima se veličaju lica osuđena za ratne prolazi bez sankcija.

U februaru 2022. godine pozivajući se i na ovaj zakon, Inicijativa mladih za ljudska prava podnela je zahtev za pokretanje prekršajnog postupka protiv pripadnika navijačke grupe „Delije” zbog vređanja trenera Mirka Vičevića na nacionalnoj osnovi tokom vaterpolo utakmice Crvena Zvezda–Šabac 5. februara, kao i zbog uzvikivanja „Ratko Mladić” i „Mladiću moj, problem je tvoj što si ti srpski heroj!” u centru grada.¹⁴ Prekršajni sud u Beogradu je odbacio zahtev za pokretanje postupka uz obrazloženje da podnosilac nije dostavio lične podatke okrivljenih, zbog čega je YIHR uložila žalbu koja je takode odbijena. Krajem marta 2023. godine Inicijativa mladih za ljudska prava podnela je ustavnu žalbu na rešenje Prekršajnog apelacionog suda u Beogradu. Postupajući na ovaj način, pravosudne institucije su propustile da reaguju na isticanje simbola koji predstavljaju govor mržnje, veličanje ratnih zločinaca i diskriminaciju građana nesrpske nacionalnosti.

11 Krivični zakonik, član 387, dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html>

12 Zakonska zaštita za negiranje genocida u Srebrenici, FHP, 17. novembar 2016. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=32958>;

13 Zakon o zabrani manifestacija neonacističkih ili fašističkih organizacija i udruženja i zabrani upotrebe neonacističkih ili fašističkih simbola i obeležja, dostupno na: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_manifestacija_neonacistickih_ili_fasistickih_organizacija_i_udruzenja_i_zabrani_upotrebe_neonacistickih.html;

14 Linč bivšeg trenera vaterpolo kluba Crvena zvezda Mirka Vičevića ne sme ostati nekažnjen, YIHR; 21. februar 2022. godine, dostupno na: <https://yih.rs/bhs/linc-bivseg-trenera-vaterpolo-kluba-crvena-zvezda-mirka-vicevica-ne-sme-ostati-nekaznjen/>;

Zakon o ratnim memorijalima

Skupština Republike Srbije je 2018. godine izglasala Zakon o ratnim memorijalima prema kome je ratni memorijal „simbol od značaja za negovanje tradicije oslobodilačkih ratova Srbije”.¹⁵ Ovim zakonom je onemogućeno postavljanje memorijala koji ne bi bili u skladu sa „tradicijom oslobodilačkih ratova Srbije” što praktično znači nemogućnost komemoriranja stradanja „drugih”, odnosno onih za čije stradanje su odgovorni organi Srbije. To znači da bi postavljanje spomenika na mestima pronalaska masovnih grobnica s posmrtnim ostacima kosovskih Albanaca na teritoriji Srbije bilo nelegalno, kao i obeležavanje lokacija logora za Hrvate i Bošnjake ili granatiranja sela Kukurovići 1993. godine od strane Užičkog korpusa Vojske Jugoslavije.

Uredba o „Boračkoj spomenici”

Krajem marta 2023. godine Vlada Srbije je donela Uredbu o „Boračkoj spomenici” kao posebnom nacionalnom priznanju koje se dodeljuje „licima koja su stekla status borca po Zakonu o pravima boraca, vojnih invalida, civilnih invalida rata i članova njihovih porodica”. Uredba propisuje ukidanje prava na Boračku spomenicu ukoliko je korisnik osuđen za krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije i krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, pravnosnažnom sudskom presudom nadležnog suda u Republici Srbiji, ali ne isključuje lica osuđena za ratne zločine pred MKSJ ili drugim sudovima.¹⁶

Državni resursi u službi poricanja

Odlikovanja

Nekadašnji komandant 37. motorizovane brigade Vojske Jugoslavije Ljubiša Diković je krajem 2011. godine postavljen za načelnika Generalštaba Vojske Srbije. Mesec dana kasnije Fond za humanitarno pravo je objavio dosije u kom su predstavljeni dokazi o ubistvima, silovanjima, pljački i proterivanju albanskog stanovništva u zoni odgovornosti 37. mtbr tokom sukoba na Kosovu.¹⁷ Uprkos tome, Diković je na ovoj poziciji ostao do penzionisanja 2018. godine i više puta je odlikovan. Dikovića je 2015. godine odlikovao Tomislav Nikolić, tadašnji predsednik Srbije, Ordenom belog orla sa mačevima prvog stepena, za zasluge u izgradnji sistema odbrane Republike Srbije. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić uručio je Ljubiši Dikoviću, prilikom penzionisanja 2018. godine, Orden Karađorđeve zvezde prvog stepena koji se dodeljuje za „naročite zasluge za Republiku Srbiju i njene građane u oblastima predstavljanja države i njenih

15 Zakon o ratnim memorijalima, dostupno na: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-ratnim-memorijalima.html>;

16 Uredba o „Boračkoj spomenici”, Službeni glasnik RS, broj 25 od 31. marta 2023. godine;

17 Dosije „Ljubiša Diković”, FHP, 23. januar 2012. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=17409>; Fond za humanitarno pravo je u januaru 2015. godine objavio i dosije Rudnica u kom su predstavljeni dokazi o masovnoj grobnici u Rudnici u kojoj su pronađeni posmrtni ostaci žrtava stradalih u zoni odgovornosti 37. mtbr, Dosije Rudnica, FHP, 29. januar 2015. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=28016>; Dve godine kasnije FHP je objavio i film koji se ponovo bavio zonom odgovornosti 37. mtbr i ulogom Ljubiše Dikovića u zločinima, Film „General Diković i 37. brigada na Kosovu”, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=33391>;

građana”.¹⁸ Pripadnicima 37. mtbr uručene su vojne spomenice 2019. godine.¹⁹

U januaru 2017. godine predsednik Srbije Tomislav Nikolić sastao se sa Momčilom Krajišnikom, nekadašnjim članom rukovodstva Republike Srpske koji je pred Tribunalom osuđen na 20 godina zatvora za zločine protiv čovečnosti. Kako je saopšteno, Nikolić i Krajišnik su razgovarali o „položaju i zaštiti ljudskih prava srpskog naroda u regionu” i tom prilikom je Krajišnik predsedniku uručio Oktobarsku spomenicu Republike Srpske 1991.²⁰

Krajem 2021. godine načelnik Generalštaba Vojske Srbije uručio je vojnu spomenicu za „učešće u odbrani od NATO agresije na SRJ” penzionisanom generalu Vojske Jugoslavije Vinku Pandureviću. Istovremeno, Mojsiloviću je Klub generala i admirala, čiji je Pandurević član, uručio spomen-medalju. Vinko Pandurević je tokom rata u Bosni i Hercegovini bio oficir Vojske Republike Srpske, a kao komandant Zvorničke brigade Drinskog korpusa osuđen je pred MSKJ za zločine počinjene u Srebrenici.

Sredinom maja 2021. godine komandant Garde Vojske Srbije povodom 190 godina od osnivanja Garde uručio je zahvalnicu – kao najviše priznanje za doprinos u promovisanju, radu i ugledu Garde – penzionisanom generalu Veselinu Šljivančaninu. Šljivančanin je pred MKSJ osuđen za ratni zločin na Ovčari, a danas je član Glavnog odbora SNS. Informacija o dodeli priznanja Šljivančaninu izostavljena je iz vesti o obeležavanju Dana Garde koja je objavljena na sajtovima Ministarstva odbrane i Vojske Srbije, ali je ova informacija objavljena na sajtu Gradskog odbora SNS Jagodina.²¹

Ustupanje javnih prostora

Od izlaska iz zatvora nakon odslužene 2/3 kazne za pomaganje i podržavanje mučenja zarobljenika na Ovčari, Veselin Šljivančanin je održao više od 30 promocija svojih knjiga u javnim ustanovama širom Srbije.²² Pored toga Šljivančanin je čest gost na tribinama vladajuće stranke.²³ Svoje knjige u javnim ustanovama, često u salama gradskih opština, promoviše i Vojislav Šešelj.²⁴

18 Ukazi o odlikovanjima predsednika Republike Srbije, dostupno na: <https://www.predsednik.rs/lat/predsednik/ukazi-o-odlikovanjima>; Diković je nosilac i više vojnih spomenica i odlikovanja; Povodom odlikovanja 2015. godine Inicijativa mladih za ljudska prava je organizovala protest pod parolom: „Istraga, a ne orden”, YIHR, 13. februar 2015. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/istraga-a-ne-orden/>;

19 Dodela vojnih spomenica pripadnicima 37. motorizovane brigade, Vojska Srbije, 5. jun 2019. godine, dostupno na: https://www.vs.rs/sr_lat/vesti/F191FD9587B711E9B2180050568F5424/dodela-vojnih-spomenica-pripadnicima-37motorizovane-brigade;

20 Predsednik Nikolić primio haškog osuđenika Momčila Krajišnika, Insajder, 11. januar 2017. godine, dostupno na: <https://insajder.net/arhiva/vesti/predsednik-nikolic-primio-haskog-osudenika-momcila-krajsnika>, pristupljeno 30. avgusta 2023. godine;

21 Nikoli Radosavljeviću uručeno najviše priznanje Garde Srbije, GO Jagodina SNS, 5. maj 2021. godine, dostupno na: <https://jagodina.sns.org.rs/lat/novosti/vesti/nikoli-radosavljevicu-uruceno-najvisje-priznanje-garde-srbije>, pristupljeno 23. avgusta 2023. godine;

22 Tokom 2021. godine Srbija nastavila sa revizionizmom ratova devedesetih, FHP, 30. decembar 2021. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=38276>;

23 Organizacije civilnog društva su u više navrata reagovala na ovakvu praksu i tražile otkazivanje događaja na kojima govore lica osuđena za ratne zločine. Aktivisti Inicijative mladih za ljudska prava su fizički napadnuti i izbačeni sa tribine SNS u Beški na kojoj je govorio Veselin Šljivančanin. Videti: Predizborna kampanja u Srbiji najveća pretnja miru u regionu, YIHR, 16. januar 2017. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/predizborna-kampanja-u-srbiji-najveca-pretnja-miru-u-regionu/>; YIHR Srbija, 1. januar 2017. godine <https://www.facebook.com/inicijativa.mladih/videos/1420245161351365/>;

24 Druga promocija Šešeljeve knjige u Beogradu, NVO tražile zabranu, 20. februar 2020. godine, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30445770.html>, pristupljeno 30. avgusta 2023. godine;

Jedan od učesnika okruglog stola u organizaciji Kancelarije za Kosovo i Metohiju, tela Vlade Republike Srbije, bio je i Vinko Pandurević.²⁵

Početak decembra 2015. godine Vlada Republike Srbije je organizovala povratak Vladimira Lazarevića, bivšeg komandanta Prištinskog korpusa Vojske Jugoslavije, u Srbiju, nakon odsluženja zatvorske kazne za zločine protiv čovečnosti. Lazarević je u Srbiju doputovao u pratnji tadašnjeg ministra odbrane Bratislava Gašića (danas ministar unutrašnjih poslova) i ministra pravde Nikole Selakovića (danas ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja). Nakon izlaska iz zatvora, Lazarević prisutan na gotovo svim državnim komemoracijama, angažovan je kao predavač po pozivu na Vojnoj akademiji i deo je političkog života u Srbiji.²⁶

Nosioci novog narativa

Nosioci novog narativa su gotovo svi državni funkcioneri, kao i državne institucije, organi i službe. Značajno mesto u izgradnji revizionističkog narativa zauzima Aleksandar Vulin, trenutni direktor Bezbednosno-informativne agencije, koji je prethodno bio na čelu tri različita ministarstva. Zajedničko svim ministarstvima na čijem se čelu Vulin nalazio jeste da su ona pretvarana u platforme za reinterpretaciju uloge Srbije u ratovima vođenim od 1991. do 1999. godine i revitalizaciju mitova izgrađenih tokom vladavine Slobodana Miloševića. To posebno kulminira tokom mandata na čelu ministarstva odbrane i unutrašnjih poslova kada svojim delovanjem učvršćuje mitove o vođenju nametnutih i odbrambenih ratova iz kojih smo izlazili ponosni, o herojskim bitkama malog naroda protiv najmoćnijih zemalja sveta, kao i staru težnju o svim Srbima u jednoj državi. Ono što je značajno jeste da kontinuitet takvog delovanja pokazuje jasnu državnu politiku za čije sprovođenje je Vulin, kao pojedinac, delegiran.²⁷

Ministarstvo odbrane

U aprilu 2014. godine Novak Đukić, nekadašnji komandant Taktičke grupe Ozren Vojske Republike Srpske, osuđen je na 20 godina zatvora u postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva počinjenog granatiranjem Tuzlanske kapije 25. maja 1995. godine. Samo dva meseca kasnije Vojska Srbije je ustupila Tehničko-opitni centar u Nikincima za izvođenje eksperimenta „Rekonstrukcija zločina na tuzlanskoj kapiji” na zahtev advokata odbrane Novaka Đukića, čime je direktno podržala negiranje sudski utvrđenih činjenica i njihovu relativizaciju.²⁸

Izdavački centar Ministarstva odbrane Medija centar Odbrana, pokrenuo je 2018. godine ediciju Ratnik objavljivanjem četvorotomnog ratnog dnevnika Nebojše Pavkovića, komandanta Treće armije Vojske Jugoslavije, koji se nalazi na odsluženju kazne za ratne zločine

25 Ratnom zločincu nije mesto na okruglim stolovima, YIHR, 7. februar 2018. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/ratnom-zlocincu-nije-mesto-na-okruglim-stolovima-vlade-republike-srbije/>

26 Ratni zločinci u političkom životu, YIHR, 26. decembar 2017. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=30815;>

27 Jovana Kolarić: Tri korne penal, Nomad, 2. septembar 2022. godine, dostupno na: <https://nomad.ba/kolaric-tri-korne-penal;>

28 Zločin na Tuzlanskoj kapiji: Revizija sudski utvrđenih činjenica i test regionalne saradnje, FHP, 9. novembar 2016. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=32940;>

počinjene na Kosovu.²⁹ U istoj ediciji objavljena je i knjiga „Prištinski korpus 1998–1999 – svedočenje ratnih komandanata” u kojoj se nalazi i sećanje komandanta Prištinskog korpusa Vladimira Lazarevića, takođe osuđenog za ratne zločine. Do oktobra 2019. godine Ministarstvo odbrane je u ovu ediciju uložilo gotovo 4 miliona dinara.³⁰ Do kraja 2022. godine edicija Ratnik sadrži deset naslova, među kojima se nalaze i zapisi Nebojše Pavkovića iz zatvora u Finskoj, kao i knjiga Dragoljuba Ojdanića, nekadašnjeg načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije osuđenog za zločine na Kosovu.³¹ Ministarstvo odbrane je organizovalo više promocija izdanja iz te edicije na kojima su govorili i oficiri osuđeni za ratne zločine.³²

Izdavačka delatnost Ministarstva odbrane praćena je snimanjem dokumentarno-igranih filmova koji se tiču oružanih sukoba devedesetih sa istim redukcionističkim i revizionističkim pristupom događajima koje predstavlja, koji se emituju na javnom servisu.³³ Prostor za revizionističko predstavljanje prošlosti redovno ustupaju Medija centar Odbrana i Dom Vojske.

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Dolaskom Aleksandra Vulina na čelo Ministarstva unutrašnjih poslova u oktobru 2020. godine i ono postaje deo nove politike sećanja i njen aktivni učesnik promovisanjem tzv. „Srpskog sveta”.

U martu 2021. godine Savez udruženja boraca Srbije (SUBOS) dodelio je ministru Vulinu plaketu u znak zahvalnosti za doprinos i afirmaciju Saveza. Među predstavnicima SUBOS koji su ministru uručili plaketu bio je i Goran Radosavljević Guri, general policije u penziji, koji je bio nadležan za Nastavni centar MUP-a u Petrovom Selu u vreme ubistva braće Bitići 1999. godine.³⁴ Zbog umešanosti u slučaj Bitići, Radosavljeviću je zabranjen ulazak u SAD od decembra 2018. godine. Tri meseca kasnije, na obeležavanju Dana Žandarmerije 30. juna 2021. godine, komandant Žandarmerije uručio je plaketu Goranu Radosavljeviću, kao prvom komandantu te jedinice.³⁵

Ministar Vulin kao jednu od čestih strategija diskvalifikacije političkih neistomišljenika ili sagovornika koristi priznanje genocida u Srebrenici. Sredinom 2021. godine, odgovarajući na saopštenje Ministarstva spoljnih poslova Crne Gore povodom rezolucije o Srebrenici koju je usvojila Skupština Crne Gore, Vulin je na sajtu MUP-a poručio da „priznati lažnu državu Kosovo, a držati lekcije Srbiji

29 Edicija Ratnik na Sajmu knjiga, 19. oktobar 2018. godine, MOD, dostupno na: <https://www.mod.gov.rs/lat/13186/edicija-ratnik-na-sajmu-knjiga-13186>, pristupljeno 1. avgusta 2023. godine;

30 Beogradski Sajam knjiga – mesto za promociju ratnih zločinaca, FHP, 25. oktobar 2019. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=37002>, pristupljeno 1. avgusta 2023. godine;

31 Pogledati kataloge izdanja MC Odbrana 2018–2023, dostupno na: <http://www.odbrana.mod.gov.rs/>;

32 Beogradski Sajam knjiga – mesto za promociju ratnih zločinaca, FHP, 25. oktobar 2019. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=37002>;

33 Snimljeni su filmovi „Ratne priče sa Košara”, „Ratne priče sa Paštrika”, videti: Premijera dokumentarno-igranog filma „Ratne priče sa Košara”, MOD, 9. april 2019. godine, dostupno na: <https://www.mod.gov.rs/lat/13810/premijera-dokumentarno-igranog-filma-ratne-price-sa-kosara-13810>, Premijera dokumentarno-igranog filma „Ratne priče sa Paštrika”, MOD, 23. maj 2019. godine, dostupno na: <https://www.mod.gov.rs/lat/13979/premijera-dokumentarno-igranog-filma-ratne-price-sa-pastrika-13979>; Dokumentarno-igrani film „Koridor 92” na Prvom programu RTS, MOD, 19. januar 2021. godine, dostupno na: <https://www.mod.gov.rs/lat/video/16895/dokumentarno-igrani-film-koridor-92-na-prvom-programu-rts-16895>;

34 Ministar Vulin: Podrška SUBOS-u u svim projektima negovanja tradicije i čuvanja sećanja na žrtve, MUP, 24. mart 2021. godine, dostupno na: <https://shorturl.at/fjsT4>, pristupljeno 22. avgusta 2023. godine;

35 Plaketa Žandarmerije prvom komandantu povezanim sa slučajem Bitići, RSE, 30. juna 2021. godine, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/31333658.html>, pristupljeno 22. avgusta 2023. godine;

o mešanju u unutrašnje poslove Crne Gore, može samo onaj ko je došao na vlast na talasu srpskog otpora, a posle izglasao rezoluciju o Srebrenici koja srpski narod osuđuje za genocid. Ako je Crnoj Gori do boljih odnosa sa Srbijom, neka bar sama odluči da poštuje mišljenje svojih građana srpske nacionalnosti i neka ih ne tera da priznaju genocid koga nema.”³⁶

Početak 2022. godine Vulin je iznova, zagovarajući ideju stvaranja „Srpskog sveta“, priznanje genocida u Srebrenici politički upotrebio kao element diskvalifikacije i pretnje srpskom narodu: „Mi Srbi, zapadno od Drine, znamo šta znači kada Srbin živi tamo gde nije njegova država, gde nema svog lekara, učitelja, policajca, znamo kako je to kada gledate školski program u kome možete da čitate kako je u Srebrenici bio genocid, kako u Jasenovcu nije bio genocid, kako su Srbi bili agresori na teritoriji gde su se rodili i rađali hiljadama godina”.³⁷

Ministarstvo unutrašnjih poslova je u saradnji sa Radio-televizijom Srbije snimilo igrano-dokumentarnu mini-seriju Dosije Kosovu. Prva epizoda Dosije Kosovo '98 prikazana je u martu 2022. godine. U aprilu je prikazana druga epizoda Dosije Kosovo – Račak. Oba filma događaje koje obrađuju predstavljaju redukcionistički i van konteksta.³⁸

Izveštaji

Na porast praksi relativizacije i poricanja ratnih zločina, kao i glorifikacije ratnih zločinaca, pored civilnog društva u Srbiji, duži niz godina upozoravaju i međunarodne organizacije i tela.

Krajem 2022. godine u Srbiji je boravio Fabian Salvioli, specijalni izvestilac UN za promociju istine, pravde, reparacija i garancija za neponavljanje. Salvioli je na konferenciji održanoj početkom decembra istakao da je posebno zabrinut zbog veličanja ratnih zločina, negiranja i relativizacije ratnih zločina i presuda za njih. Naveo je da je zaprepašćen količinom murala i grafita posvećenih ratnim zločincima koje vlast ne uklanja, iako su u suprotnosti s propisima čime se javnosti prenosi poruka podržavanja ovakvih praksi.³⁹

U izveštaju o napretku Srbije za 2022. godinu, Evropska komisija ističe da je nužna saradnja Srbije sa Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove, što uključuje potpuno priznavanje i izvršenje njegovih presuda i odluka. Evropska komisija navodi da Srbija i dalje javno osporava presude, dok pojedini političari i negiraju genocid u Srebrenici bez posledica.⁴⁰

36 Ministar Vulin: Ako je Crnoj Gori do boljih odnosa sa Srbijom, neka sama odluči da poštuje mišljenje svojih građana srpske nacionalnosti, MUP, 21. jun 2021. godine, dostupno na: <https://shorturl.at/GMTZ8>, pristupljeno 23. avgusta 2023. godine; Vulin je u avgustu 2021. godine ponovio tezu o „nepostojećem genocidu u Srebrenici“, videti: Ministar Vulin: Vlada Crne Gore zaista nije ponizila Srbiju, ne zato što nije htela, već zato što nije mogla, MUP, 18. avgust 2021. godine, dostupno na: <https://shorturl.at/bJZ01>, pristupljeno 23. avgusta 2023. godine;

37 Ministar Vulin: Stvaranje srpskog sveta jedini način da Srbi opstanu u 21. veku, MUP, 11. januar 2022. godine, dostupno na: <https://shorturl.at/cdBL8>, pristupljeno 23. avgusta 2023. godine;

38 Premijerno prikazan film „Dosije Kosovo – devedeset osma“ RTS, 15. mart 2022. godine, dostupno na: <https://www.rts.rs/vesti/drustvo/4740697/premijerno-prikazan-film-dosije-kosovo---devedeset-osma.html>, pristupljeno 23. avgusta 2023. godine; Slađana Zarić o filmu „Dosije Kosovo – Račak“: Prvi put otvoreno pričamo o Račku, RTS, 19. april 2022. godine, dostupno na: <https://www.rts.rs/magazin/film-i-tv/4783568/racak-bombardovanje-sladjana-zaric-film-premijera.html>, pristupljeno 23. avgusta 2023. godine;

39 Preliminary Observations from the Official Visit to Serbia and Kosovo (22 November to 2 December 2022), Special Rapporteur on the Promotion of Truth, Justice, Reparation and Guarantees of Non-Recurrence, Fabian Salvioli

40 Republika Srbija, Izveštaj EK za 2022. godinu, dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Serbia_Report_2022_SR.%5B1%5D.pdf;

Prilikom usvajanja izveštaja Evropske komisije za 2022. godinu Evropski parlament je usvojio rezoluciju u kojoj je ponovljeno protivljenje rasprostranjenom negiranju presuda za ratne zločine. U rezoluciji je ponovljeno da su negiranje genocida u Srebrenici, kao i glorifikacija ratnih zločinaca nedopustivi u Srbiji, kao zemlji kandidatu za Evropsku uniju. Ponovo je izraženo žaljenje zbog pružanja podrške i ustupanje javnog prostora osuđenim ratnim zločincima bliskim vladajućoj partiji.⁴¹

Tužilac Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove – Serž Bramerc, u svom obraćanju Savetu bezbednosti UN u decembru 2022. godine izrazio je zabrinutost zbog kontinuiranog poricanja ratnih zločina i veličanja osuđenih ratnih zločinaca u zemljama bivše Jugoslavije. Kao zabrinjavajući trend istakao je društveno prihvatanje atmosfere poricanja koju su stvorili politički lideri. Navodeći kao primer više od 150 murala Ratka Mladića samo u Beogradu, ocenio je da je negiranje postalo deo političke i kulturne svakodnevice.⁴²

Amnesty International u svom godišnjem izveštaju navodi da je u 2022. godini Srbija nastavila da promoviše i odlikuje osuđene ratne zločine, dok istovremeno izbegava da procesuirá visoko rangirane pripadnike vojske i policije.⁴³

Početak avgusta 2023. godine Memorijalni centar Srebrenica objavio je izveštaj o negiranju genocida u Srebrenici za period od godinu dana između maja 2022. i maja 2023. godine. Jedan od nalaza izveštaja je da je u Srbiji došlo do smanjenja intenziteta rasprava o genocidu u Srebrenici i samim tim do smanjenja negiranja. Autori izveštaja razlog za to vide u pomeraju pažnje vlasti na situaciju na Kosovu i aktuelne proteste. Istovremeno primećuju da je govor mržnje prema kosovskim Albancima intenziviran.⁴⁴

Metodološki okvir

Prvi godišnji izveštaj Inicijative mladih za ljudska prava o poricanju ratnih zločina i drugih kršenja ljudskih prava u vezi sa oružanim sukobima na prostoru bivše Jugoslavije, metodološki se zasniva na analizi sadržaja izjava političkih zvaničnika i drugih pojedinaca, potom službenih saopštenja institucija i medijskih tekstova.

U odnosu na izvor poricanja i u odnosu na to ko je nosilac poricanja, razlikujemo institucionalno i vaninstitucionalno poricanje.

Institucionalno poricanje u Srbiji je utemeljeno u državnoj politici sećanja koju odlikuje istorijski revizionizam, poricanje i relativizacija počinjenih zločina i odgovornosti za njih.

Vaninstitucionalno poricanje je prisutno pre svega u medijima, a njegovi nosioci su, kako sami mediji, tako i različite desničarske i/ili

41 European Parliament resolution of 10 May 2023 on the 2022 Commission Report on Serbia (2022/2204(INI))

42 Obraćanje tužioca Serža Bramerca Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija, 12. decembar 2022. godine, dostupno na: <https://www.irmct.org/sites/default/files/statements-and-speeches/PR305t-ANNEX-Prosecutor-address-to-the-UNSC.pdf>;

43 Amnesty International Report 2022/23: The state of the world's human rights, dostupno na: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/>;

44 Izveštaj o negiranju genocida u Srebrenici 2023, Memorijalni centar Srebrenica, jul 2023, str. 4, 11, 25, 41, dostupno na: <https://srebrenicamemorial.org/bs/aktuelnosti/izvjestaj-o-negiranju-genocida-u-srebrenici-2023/113>;

ekstremističke grupe i/ili pojedinci, često ugledni članovi društva, profesori univerziteta i penzionisana vojna lica, ali i kvazinaučnici i kvaziekspteri. Nosioци vaninstitucionalnog poricanja su i lica osuđena za ratne zločine, kao i osumnjičeni za ratne zločine. Međutim, vaninstitucionalno poricanje se ne dešava u društvenom vakuumu. Njega podržavaju institucije Republike Srbije, pre svega kroz političko konstruisanje stvarnosti u kojoj su relativizacija i negiranje činjenica i događaja iz prošlosti legitimni. Poricanje se toleriše i odobrava, a neretko i finansijski podržava.

Ovaj izveštaj prepoznaje tri strategije poricanja⁴⁵, a kojima se pribegava u javnom diskursu – *bukvalno poricanje*, *poricanje tumačenja* i *poricanje implikacija*. Ove strategije se najčešće prepliću i koriste istovremeno. Kada se bukvalno poricanje suoči sa nepobitnim dokazima, ono ne nestaje nego se prevodi u legalističku reinterpetaciju ili političko opravdanje.

- Bukvalno poricanje je tvrdnja da se nešto nije desilo ili da nešto nije istinito. Budući da je bukvalno poricanje teško održivo u situaciji kada je dostupan veliki korpus sudski utvrđenih činjenica o ratnim zločinima, ovo je strategija kojoj se najređe pribegava.
- Strategija poricanja tumačenja podrazumeva priznanje da se nešto dogodilo, pri čemu, međutim, negiramo pravnu kvalifikaciju događaja smatrajući je preoštrom i prejakom, neadekvatnom stvarnosti kakvom je mi doživljavamo. Ovo je strategija koja je dominantna kada govorimo o poricanju u Srbiji, posebno u slučaju negiranja genocida u Srebrenici. Osnovni alat ove strategije je korišćenje eufemizama za ono o čemu se govori. Namera ove strategije je da pravno i opšteprihvaćeno značenje događaja poriče, osporava i minimalizuje, iako polazi od navodnog priznanja nanošenja štete. Poricanje u ovoj strategiji se koristi i legalizmom – to nije moguće jer imamo zakone koji to sankcionišu, potom se negira sopstvena odgovornost ili se ona umanjuje.
- Poricanje implikacija je jedna vrsta uprošćene racionalizacije. U ovom slučaju se ne radi o nepriznavanju da se nešto desilo, nego o poricanju implikacije događaja. Ova strategija se koristi kako bi se izbegli određeni moralni ili psihološki zahtevi – priznaje se da je izvršen zločin, ali se od njega ograđuje „jer to nema nikakve veze sa mnom”, „to se mene ne tiče”. Ova strategija uključuje i relativizaciju događaja. U ovoj strategiji poricanja odgovornost se prebacuje na žrtvu i izvodi kontekstualizacija često pozivanjem na istoriju koja se koristi kao opravdanje događaja.

Stanje poricanja 2022.

Najčešće porican zločin u 2022. godini je Račak. Predmet poricanja je sam događaj, potom status i broj žrtava, kao i istraga vođena nakon događaja. Pored toga, manipuliše se razlozima zbog kojih je Tužilaštvo MKSJ odustalo od Račka u optužnici. Sam događaj se prikazuje izolovano, kao razlog za početak bombardovanja, bez stavljanja u kontekst oružanog sukoba tokom 1998. godine. Račak su negirali predstavnici vlasti i institucija, mediji, penzionisani generali vojske i policije i učesnici i svedoci dešavanja.

Početak godine obeležen je nizom incidenata u Priboju. Drugog dana januara pripadnik Policijske uprave Priboj Marko Pantović je na svom Facebook profilu objavio video-snimak sa privatne proslave na kom nekolicina pripadnika policije peva „Srebrenice ti si meni mila, dabogda se tri put ponovila”; „Oj, Pazaru, novi Vukovaru, Oj, Sjenice, nova Srebrenice”; „Oj, Fatima, đe su ti dimije, u četnika oko Ledenika”. Dan kasnije, policajac koji je bio organizator proslave uputio je izvinjenje sugrađanima.⁴⁶ Inicijativa mladih za ljudska prava zatražila je pokretanje postupka protiv policajaca⁴⁷, a ministar policije Aleksandar Vulin je 5. januara izjavio da je pokrenut disciplinski postupak protiv policajaca. U noći 6. na 7. januar grupa mladića je na ulicama Priboja pevala „Božić je, Božić je, pucaj u džamije”, a na fasadama su osvanuli natpisi „Ratko Mladić heroj” i „Od Priboja pa do Haga, svi su uz Ratka generala”.⁴⁸ MUP je tek 10. januara saopštio da je protiv 12 pripadnika Uprave granične policije u Priboju „koji su svojim ponašanjem van službe i uniforme vređali građane druge vere i nacionalnosti” pokrenut disciplinski postupak.⁴⁹ Dva dana kasnije, u Priboj je otišao predsednik Srbije koji je izjavio da će policajci „ne samo biti kažnjeni, nego će dobiti i premeštaj iz Priboja. Vodi se ne samo disciplinski postupak, već i tužilac radi svoj posao.”⁵⁰ Javnost nikada nije obavještena o toku tog postupka.

U aprilu 2022. godine u Svečanoj sali Doma Vojske Srbije predstavljena je knjiga Dragoljuba Ojdanića, generala armije i nekadašnjeg načelnika Generaštaba Vojske Jugoslavije koji je pred MKSJ osuđen na petnaest godina zatvora za pomaganje i podržavanje zločina protiv čovečnosti na Kosovu. Ojdanić je preminuo u septembru 2020. godine⁵¹, a njegovu knjigu „Režiranje humanitarne katastrofe –

46 Zastrašujuće – Policajci u Priboju se vesele uz „Oj, Pazaru, novi Vukovaru, oj, Sjenice, nova Srebrenice, SandžakPress, 2. januar 2022. godine, dostupno na: <https://sandzakpress.net/zastrasujuce-policajci-u-priboju-se-veseli-uz-oj-pazaru-novi-vukovaru--sjenice-nova-srebrenice-video/>, pristupljeno 10. septembra 2023. godine; Jedan od policajaca se izvinio zbog uvredljivih pesama na proslavi u Priboju, N1, 3. januar 2022. godine, dostupno na: <https://n1info.rs/vesti/jedan-od-policajaca-se-izvinio-zbog-uvredljivih-pesama-na-proslavi-u-priboju/>, pristupljeno 10. septembra 2023. godine;

47 Tužilaštvo i MUP da utvrde ko su osobe koje su pevale u slavu genocida i ratnih zločina i kazni ih u skladu sa zakonom, YIHR, 3. januar 2022. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/tuzilastvo-i-mup-da-kazne-osobe-koje-pevaju-u-slavu-genocida-i-ratnih-zlocina/>;

48 Božić je, pucaj u džamije – u Priboju nastavljeno izlivi fašizma, SandžakPress, 8. januar 2022. godine, dostupno na: <https://sandzakpress.net/bozic-je-pucaju-dzamiye-u-priboju-nastavljeni-izlivi-fasizma-video/>, pristupljeno 10. septembra 2023. godine;

49 Protiv učesnika u incidentu u Priboju pokrenut je disciplinski postupak, MUP, 10. januar 2022. godine, dostupno na: <https://shorturl.at/flvox>, pristupljeno 10. septembra 2023. godine;

50 Vučić o nacionalističkim ispadima u Priboju: Država neće imati milosti, Al Jazeera, 12. januar 2022. godine, dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2022/1/12/vucic-danas-u-posjeti-priboju-nakon-nacionalistickih-ispada-u-tom-gradu>, pristupljeno 10. septembra 2023. godine;

51 Dragoljub Ojdanić je preminuo 6. septembra 2020. godine na VMA. Ministarstvo odbrane je izvestilo javnost o njegovoj smrti na svom sajtu uz navođenje biografskih podataka, ali bez podatka o presudi MKSJ. Videti na: Preminuo general armije u penziji Dragoljub Ojdanić, MOD, 6. septembar 2020. godine, <https://www.mod.gov.rs/lat/16448/preminuo-general-armije-u-penziji-dragoljub-oidanic-16448>, pristupljeno 5. avgusta 2023. godine; Nekoliko dana kasnije u Domu Garde na Topčideru održana je komemoracija povodom Ojdanićeve smrti. Videti na: Komemoracija povodom smrti generala armije u penziji Dragoljuba Ojdanića, MOD, 10. septembar 2020. godine, dostupno na: <https://www.mod.gov.rs/lat/16464/komemoracija-povodom-smrti-general-a-armije-u-penziji-dragoljuba-oidanica-16464>, pristupljeno 5. avgusta 2020. godine;

privremen odlazak Albanaca s Kosova i Metohije 1999. godine” objavio je Medija centar Odbrana Ministarstva odbrane u okviru edicije Ratnik. Na predstavljanju knjige govorio je Nikola Šainović, nekadašnji potpredsednik Vlade Savezne Republike Jugoslavije osuđen za zločine počinjene na Kosovu.⁵²

Povodom godišnjice završetka NATO bombardovanja u junu 2022. godine, u organizaciji Beogradskog foruma za svet ravnopravnih i Kluba generala i admirala Srbije, u Domu Vojske održan je okrugli sto na kom je ponovljena teza o „nametnutom ratu” bez osvrta na dešavanja na Kosovu koja su prethodila bombardovanju.⁵³

Na inicijativu udruženja građana „Herojska 549. motorizovana brigada Car Dušan Silni”, a uz podršku Ministarstva odbrane i Vojske Srbije, u junu 2022. godine u leskovačkoj kasarni „Vojvoda Petar Bojović” otkriveno je spomen-obeležje pripadnicima Vojske i Policije koji su 1998. i 1999. godine poginuli na Kosovu u zoni odgovornosti 549. mtbr. Spomen-obeležje je otkrio Božidar Delić, ratni komandant 549. mtbr.⁵⁴ U zoni odgovornosti 549. motorizovane brigade koja je obuhvatala opštine Prizren, Đakovica, Orahovac i Suva Reka, ubijeno je više od 2.100 civila, kosovskih Albanaca.⁵⁵ Fond za humanitarno pravo je podneo krivične prijave protiv komandanta 549. mtbr Božidara Delića za zločine u selima Trnje i Landovica.⁵⁶ Za zločin u selu Trnje pred Višim sudom u Beogradu osuđen je Rajko Kozlina, pripadnik Pozadinskog bataljona 549. mtbr na kaznu od 15 godina zatvora. Kozlina se od oktobra 2020. godine nalazi u bekstvu.⁵⁷

Politička i medijska upotreba počinitelaca

Početak marta 2022. godine, general Vladimir Lazarević je prisustvovao skupu Pokreta socijalista u Knjaževcu povodom formiranja lokalnog odbora te partije. Lider Pokreta socijalista i tadašnji ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Vulin zahvalio se Lazareviću na prisustvu i istakao da je ponosan što stoji „pred generalom Lazarevićem, najvećim živim srpskim vojnikom. Oni koji su svoju oficirsku karijeru proveli služeći NATO paktu, ne mogu ni da gledaju u lice generala Lazarevića, a mi imamo pravo i privilegiju da stojimo sa njim i pred njim i da kažemo da je ova zemlja radala Lazareviće, a ne Ponoše”.⁵⁸

52 Promocija knjige „Režiranje humanitarne katastrofe – Privremen odlazak Albanaca s Kosova i Metohije 1999. godine”, Odbrana, 19. april 2022. godine, dostupno na: http://www.odbrana.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=2442, pristupljeno 21. jula 2023. godine; Podrškom ratnim zločincima Ministarstvo odbrane radi protiv mira i stabilnosti u regionu, YIHR, 19. april 2022. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/podrskom-ratnim-zlocincima-ministarstvo-odbrane-radi-protiv-mira-i-stabilnosti-u-regionu/>;

53 Okrugli sto o Kumanovskom sporazumu, MC Odbrana, 9. jun 2022. godiine, dostupno na: http://www.odbrana.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=2465, pristupljeno 25. jula 2023. godine.

54 U Leskovcu otkriveno spomen-obeležje poginulim pripadnicima Vojske i Policije 1998. i 1999. godine, MOD, 4. jun 2022. godine, dostupno na: <https://www.mod.gov.rs/cir/18875/u-leskovcu-otkriveno-spomen-obelezje-poginulim-pripadnicima-vojske-i-policije-1998-i-1999-godine-18875>, pristupljeno 8. avgusta 2023. godine;

55 Dosije: „549. motorizovana brigada Vojske Jugoslavije”, FHP, mart 2013. godine, dostupno na: <https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2013/03/Dosijea-549.-Motorizovana-brigada-Vojske-Jugoslavije.pdf>;

56 Istražiti umešanost Božidara Delića i Svetozara Andrića u ratne zločine, FHP, 19. avgust 2022. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=38512>;

57 Osuđenom ratnom zločincu Rajku Kozlini mesto je u zatvoru, ne u Vojsci Srbije, YIHR, 11. novembar 2020. godine, dostupno: <https://www.yihr.rs/bhs/osudenom-ratnom-zlocincu-kozlini-mesto-je-u-zatvoru-ne-u-vojsci-srbije/>;

58 Predsednik Pokreta socijalista Aleksandar Vulin poručio sa skupa svoje partije u Knjaževcu: Pobeda koja je pred Vučićem je pobeda svakog Srbina gde god da živi, Knjaževačke novine, 9. mart 2022. godine, dostupno na: <https://knjazevacke.rs/2022/03/09/vesti/predsednik-pokreta-socijalista-aleksandar-vulin-porucio-sa-skupa-svoje-partije-u-knjazevcu-pobeda-koja-je-pred-vucicem-je-pobeda-svakog-srbina-gde-god-da-zivi/>, pristupljeno 31. jula 2023. godine;

Na istom skupu Lazarević je poručio da „svojim radom u sinergiji sa svim subjektima društva kojima je Srbija na srcu činimo sve da se ne stidimo svoje prošlosti” i dodao „svim sredstvima diplomatske, političke, pravne, naučne borbe ne dozvolimo reviziju slobodarske prošlosti na štetu srpskog naroda, jer je ta prošlost naš kod, identitet i sudbina.”⁵⁹

Nekoliko dana kasnije, ministar Vulin prisustvovao je svečanom obeležavanju Dana opštine Srebrenica. Na svečanosti je Vulin sedeo u istom redu sa Sašom Cvjetanom, pripadnikom jedinice „Škorpioni” koji je 2005. godine osuđen na 20 godina zatvora zbog ratnog zločina nad albanskim civilima tokom rata na Kosovu.⁶⁰

Na 23. godišnjicu početka NATO bombardovanja, Klub generala i admirala Srbije – podružnica Niš je u saradnji sa Komandom Kopnene vojske, Nišavskim upravnim okrugom i udruženjima iz Niša organizovao skup pod nazivom „Da se ne zaboravi” u Narodnom pozorištu u Nišu na kom je govorio i Vladimir Lazarević.⁶¹

U avgustu 2022. godine je Svetozar Andrić, nekadašnji komandant 1. birčanske lake pešadijske brigade protiv koga je FHP podneo krivičnu prijavu Tužilaštvu za ratne zločine, izabran za člana Gradskog veća grada Beograda. Andrić je bio član partije aktuelnog gradonačelnika Beograda Aleksandra Šapića, Srpski patriotski savez (SPAS) koja je u maju 2021. godine prestala da postoji kada je članstvo, uključujući i Andrića, kolektivno prešlo u vladajući SNS. U periodu od 2016. do 2020. godine Andrić je obavljao funkciju zamenika predsednika opštine Novi Beograd. Narodni poslanik je bio u periodu od 2020. do 2022. godine. FHP dugi niz godina zahteva pokretanje istrage protiv Andrića zbog osnivanja logora Sušica u kojem je ubijeno više od 150 zatočenika, kao i zbog proterivanja i uništavanja imovine Bošnjaka iz Zvornika, Vlasenice i Kalesije.⁶²

Početkom septembra 2022. godine, gradonačelnik Beograda Aleksandar Šapić objavio je na Facebooku fotografiju sa Veselinom Šljivančaninom uz poruku „Slika zbog koje me već 10 godina napada 'svo kuso i repato'. Evo nove, kao materijal za sledećih deset. Opet sa Veselinom Šljivančaninom”.⁶³

U oktobru 2022. godine Eparhija vranjska dodelila je Orden Svetih Surduličkih mučenika koji se dodeljuje za „negovanje nacionalnih i kulturnih vrednosti (duhovnih i materijalnih); za negovanje čovekoljublja i bratoljublja”⁶⁴ Vladimiru Lazareviću.⁶⁵

59 Predsednik Pokreta socijalista Aleksandar Vulin poručio sa skupa svoje partije u Knjaževcu: Pobjeda koja je pred Vučićem je pobjeda svakog Srbina gde god da živi, Knjaževačke novine, 9. mart 2022. godine, dostupno na: <https://knjazevacke.rs/2022/03/09/vesti/predsednik-pokreta-socijalista-aleksandar-vulin-porucio-sa-skupa-svoje-partije-u-knjazevcu-pobjeda-koja-je-pred-vucicem-je-pobjeda-svakog-srbina-gde-god-da-zivi/>, pristupljeno 31. jula 2023. godine;

60 Ministar Vulin kontinuirano u društvu osuđenih za ratne zločine, FHP, 29. mart 2023. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=38406>, pristupljeno 31. jula 2023. godine;

61 General Lazarević, govoreći u čast i slavu junacima, održao čas istorije, Niške vesti, 23. mart 2022. godine, dostupno na: <https://niskevesti.rs/general-lazarevic-govoreci-u-cast-i-slavu-junacim-odrzao-cas-istorije/>, pristupljeno 6. avgusta 2023. godine;

62 FHP zahteva pokretanje istrage protiv Svetozara Andrića i Tome Kovača, FHP, 3. februar 2006. godine, dostupno na: <https://www.hlc-rdc.org/?p=13587>; Krivična prijava protiv Svetozara Andrića, FHP, 2. mart 2018. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=34855>; Istražiti umešanost Božidara Delića i Svetozara Andrića u ratne zločine, FHP, 19. avgust 2022. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=38512>; Odnos prema ratnim zločinima u izbornoj kampanji 2022. godine, YIHR, mart 2022. godine;

63 Šapić se slikao sa ratnim zločincem i poručio: Evo da možete da me napadate, Nova.rs, 8. septembar 2022. godine, dostupno na: <https://nova.rs/vesti/politika/sapic-se-slikao-sa-ratnim-zločincem-i-porucio-evo-da-mozete-da-me-napadate/>, pristupljeno 21. jula 2023. godine;

64 Ordenje Pravoslavne eparhije vranjske, dostupno na: <https://www.eparhijavranjska.org/Newsview.asp?ID=2388>, pristupljeno 21. jula 2023. godine;

65 Pahomije odlikovao haškog osuđenika Vladimira Lazarevića, Južne vesti, 11. oktobar 2022. godine, dostupno na: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Pahomije-odlikovao-haskog-osudjenika-Vladimira-Lazarevica.sr.html>, pristupljeno 21. jula 2023. godine;

Hroničari i analitičari

„Pojavljujem se u medijima uglavnom kao hroničar i analitičar na istorijsko-političke teme. Posebno se bavim periodom pred početak rata 1999. godine i kosovskim problemom, jer sam tada po funkciji kao potpredsednik Savezne vlade za spoljnu politiku bio pregovarač i aktivno učestvovao u svemu. Važno mi je da ljudi znaju, da pamte, da ne ostaju lažne slike i priče o tome šta je bilo, jer pregovori o Kosovu nisu gotovi, oni traju i danas. Subjekti pregovora se personalno razlikuju, ali osnov o čemu se pregovara je isti.” – **Nikola Šainović**, *Večernje novosti*, 26. februar 2022. godine⁶⁶

U Srbiji je redovna pojava da počinioci ratnih zločina javno istupaju kao eksperti za ratno pravo i vojnu strategiju, gde se činjenica da su osuđeni ili osumnjičeni za ratne zločine ne samo ignoriše, nego se ona koristi i kao dokaz njihove kvalifikovanosti za temu. U analizi aktuelne bezbednosne situacije, posebno u odnosu na Kosovo, prednjači prisustvo Vladimira Lazarevića, generala i nekadašnjeg komandanta Prištinskog korpusa Vojske Jugoslavije, koji je pred MKSJ osuđen za pomaganje i podržavanje zločina protiv čovečnosti tokom oružanog sukoba na Kosovu.⁶⁷ Sa otpočinjanjem ruske agresije na Ukrajinu često analiziraju tamošnja dešavanja. Najaktivniji u tome su Vinko Pandurević, potpukovnik i komandant Zvorničke brigade Drinskog korpusa VRS koji je osuđen za zločine počinjene u Srebrenici, Veselin Šljivančanin oficir za bezbednost 1. gardijske motorizovane brigade JNA osuđen za zločine u Vukovaru, i Nikola Šainović nekadašnji potpredsednik Vlade Savezne Republike Jugoslavije osuđen za zločine počinjene na Kosovu.

Veselin Šljivančanin – *Nekadašnji major JNA, pred MKSJ osuđen za pomaganje i podržavanje mučenja zarobljenika na Ovčari, a danas je član Glavnog odbora Srpske napredne stranke (SNS).* –

Šljivančanin je tokom 2022. godine bio gost više TV emisija u kojima je govorio o stanju na Kosovu i ratu u Ukrajini. Gostujući na prorežimskoj Happy televiziji izjavio je: „Mi smo spašavali ljude iz podruma. Ja sam ćerki komandanta hrvatske vojske davao vozilo da je vozi, i još mi dolaze da mi šapnu čija je ona ćerka. Mene to nije zanimalo, ja sam učinio sve da joj se pomogne. Nju su namerno ranili da bi pokazali kako JNA radi zločine prema civilima. Sve smo radili da civili ne stradaju.”⁶⁸

66 Unuka Marta pre politike: Nikola Šainović u penziju otišao iz haške ćelije, vratio se partiji, bez ambicija, *Večernje novosti*, 26. februar 2022. godine, dostupno na: <https://www.novosti.rs/c/drustvo/vesti/1089636/unuka-marta-pre-politike-nikola-sainovic-penziju-otisao-haske-celije-vratio-partiji-bez-ambicija>, pristupljeno 8. avgusta 2023. godine

67 Vladimir Lazarević je 2015. godine pušten nakon odsluženja 2/3 kazne pušten na slobodu. Lazarević se u Srbiju vratio avionom Vlade Srbije u pratnji tadašnjeg misnistra odbrane Bratislava Gašića i ministra pravde Nikole Selakovića, a na proslavi u Nišu su ga dočekali i ministar rada, zapošljavanja, boračkih i socijalnih pitanja Aleksandar Vulin, kao i načelnik Generalštaba VS Ljubiša Diković. Državni doček Lazarevića predstavlja ruganje žrtvama, FHP, 4. decembar 2015. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=30815>, pristupljeno 5. avgust 2023. godine; Od povratka u Srbiju Lazarević je tretiran kao heroj, angažovan je kao predavač na Vojnoj akademiji, dobitnik je više državnih i lokalnih priznanja i plaketa. Videti: Zajedničko saopštenje YIHR Srbija i YIHR Kosovo o Vladimiru Lazareviću koji je proglašen počasnim građaninom opštine Pantelej u Nišu, YIHR, 6. avgust 2021. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/zajednicko-saopstenje-yihr-srbija-i-yihr-kosovo-o-vladimiru-lazarevicu-koji-je-proglasen-pocasnim-gradanimom-opstine-pantelej-u-nisu/>; Lazarević na Vojnoj akademiji – nedopustiva rehabilitacija ratnih zločinaca, YUCOM, 18. oktobar 2017. godine, dostupno na: <https://www.yucom.org.rs/lazarevic-na-vojnoj-akademiji-nedopustiva-rehabilitacija-ratnih-zlocinaca/>, pristupljeno 3. avgusta 2023. godine;

68 Veselin Šljivančanin za TV Happy: Zelenski nije dorastao zadatku! Umesto što traži pomoć od NATO, nek očuva mir kod svog naroda, Happy TV, 8. mart 2022. godine, dostupno na: <https://happytv.rs/vesti/politika/veselin-sljivancanin-za-tv-happy-zelenski-nije-dorastao-zadatku-umesto-sto-trazi-pomoc-od-nato-nek-ocuva-mir-kod-svog-naroda/67882/>, pristupljeno 23. avgusta 2023. godine;

Božidar Delić – *Nekadašnji komandant 549. motorizovane brigade Vojske Jugoslavije. U zoni odgovornosti 549. mtbr, koja je obuhvatala opštine Prizren, Đakovica, Orahovac i Suva Reka, tokom sukoba je ubijeno više od 2.100 albanskih civila. Fond za humanitarno pravo je podneo dve krivične prijave protiv Delića Tužilaštvu za ratne zločine za zločine počinjene u selima Trnje i Landovica u martu 1999. godine.*⁶⁹–

Početakom 2022. Božidar Delić je saopštio da je istupio iz pokreta „Ljubav, vera, nada” i da je osnovao pokret „Nema nazad – iza je Srbija”. Na parlamentarnim izborima održanim početkom aprila, Delić je bio nosilac liste Dr Miloš Jovanović – NADA za Srbiju. Na konstitutivnoj sednici Skupštine Srbije, održanoj početkom avgusta 2022, Delić je izabran za potpredsednika parlamenta.⁷⁰

Reagujući na kritike koje je civilno društvo iznelo povodom izbora Delića za potpredsednika parlamenta, pokret „Nema nazad – iza je Srbija”, organizovao je konferenciju sredinom avgusta. Pokret je saopštio da je konferencija organizovana „povodom optužbi Prištine da je 549. motorizovana brigada Vojske Jugoslavije, kojom je komandovao general Božidar Delić, počinila ratne zločine na KiM 1998/99 godine, a u svrhu pritisaka na zvanični Beograd povodom predstojećih pregovora u Briselu” čime je zaštita Delića predstavljena kao nacionalni interes.⁷¹ Na samoj konferenciji govorilo se o „visokoj profesionalnosti i efikasnosti”, kao i „pridržavanju ratnog prava i odredbi Ženevske konvencije” brigade kojom je komandovao Božidar Delić.⁷²

Božidar Delić je preminuo 23. avgusta 2022. godine. Tim povodom u Narodnoj skupštini je 29. avgusta organizovana komemoracija, kojom je odata počast Deliću.⁷³ U septembarskom broju časopisa Odbrana, magazinu Ministarstva odbrane, preneto je svedočenje Božidara Delića iz knjige „Bitka za Paštrik – sećanja učesnika” koja je objavljena u okviru edicije Ratnik.⁷⁴

Tomislav Tomo Kovač – *Nekadašnji komandant Štaba policijskih snaga MUP RS-a, zamenik ministra, a potom ministar MUP RS-a. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je u januaru 2018. godine podiglo optužnicu protiv Kovača za genocid u Srebrenici.*⁷⁵ –

Tomislav Kovač je čest gost televizijskih emisija u kojima analizira aktuelna politička dešavanja i daje svoje viđenje dešavanja u ratu koje je uvek obeleženo relativizacijom i poricanjem. U emisiji Crna hronika Kurir televizije 13. decembra 2022. godine, Kovač je izjavio da je odluku da se streljaju „ratni zarobljenici” u Srebrenici donela „vojna služba bezbednosti na čelu sa pukovnikom Bearom i Popovićem i da su to oni uradili mimo odluke Glavnog štaba”. U istoj emisiji je rekao da su „srpske snage streljale, pobile negde oko

69 O zločinima počinjenim u zoni odgovornosti 549. mtbr videti: Dosije: 549. motorizovana brigada Vojske Jugoslavije, FHP, mart 2013. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=22710>; Istražiti umešanost Božidara Delića i Svetozara Andrića u ratne zločine, FHP, 19. avgust 2022. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=38512>;

70 Odluka o broju i izboru potpredsednika Narodne skupštine, Narodna skupština Republike Srbije, 2. avgust 2022. godine, dostupno na: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/ostala_akta/13_saziv/RS13-22%20lat..pdf

71 Konferencija za novinare parlamentarnog patriotskog pokreta Nema nazad – iza je Srbija, Medija centar Beograd, 18. avgust 2022. godine, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=TTj454Vkfdk>, pristupljeno 7. avgusta 2023. godine;

72 Pozivanje na odgovornost jedini je način za borbu protiv nekažnjivosti, YIHR, 18. avgust 2022. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/pozivanje-na-odgovornost-jedini-je-nacin-za-borbu-protiv-nekaznjivosti/>;

73 Komemoracija preminulom potpredsedniku Narodne skupštine general-majoru u penziji Božidaru Deliću, dostupno: <http://217.26.67.44/filesnrs/ostalo/ostalo2022082911.mp4>;

74 Onaj koji je bio tu – na braniku Srbije, Odbrana br. 364, septembar 2022. godine, dostupno na: http://www.odbrana.mod.gov.rs/grab_file.php?id_clanka=9361&redni_broj=364&putanja=Odbrana364-str48-51.pdf&id_casopisa=1;

75 S1 1 K 027292 18 Kri Tomislav Kovač, Sud Bosne i Hercegovine, <https://sudbih.gov.ba/Court/Case/1176>; FHP od 2006. godine zahteva od TRZ pokretanje istrage protiv Tomislava Kovača, videti: FHP zahteva pokretanje istrage protiv Svetozara Andrića i Tome Kovača, FHP, 3. februar 2006. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=13587>;

2.500 ljudi". „Negde oko hiljadu se poubijalo između sebe, u tom, Muslimani, u tom kretanju. Negde pet stotina je u borbama negde pobijeno. To je ukupno znači cifra bila oko između 3.500 i 4.000”.⁷⁶

Momir Stojanović – *Nekadašnji načelnik Uprave za bezbednost Prištinskog korpusa Vojske Jugoslavije. U presudama MKSJ Stojanović je označen kao jedan od organizatora vojno-policijske akcije Reka tokom koje je počinjen najmasovniji zločin nad civilima tokom rata na Kosovu. U selu Meja i okolini 27. aprila 1999. godine pripadnici srpskih snaga su izdvojili više od 250 muškaraca starosti od 14 do 80 godina koje su potom na nekoliko lokacija ubili. Posmrtni ostaci 249 žrtava pronađeni su u masovnoj grobnici u Batajnici. U februaru 2015. godine, po zahtevu Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), Interpol je raspisao poternicu za Stojanovićem zbog zločina počinjenih u operaciji Reka.*⁷⁷

Nakon izlaska iz Srpske napredne stranke 2016. godine Momir Stojanović je postao redovni sagovornik medija kritički nastrojenih prema vladajućoj koaliciji. Uprkos čestom pojavljivanju u medijima, Stojanović nikada nije upitan o svojoj ulozi u zločinima počinjenim u operaciji Reka.

Tokom 2022. godine Stojanović je više od 25 puta bio sagovornik različitih medija u kojima je predstavljen kao „profesionalac” pri čemu je komentarisao prilike u vladajućoj stranci⁷⁸, političku i bezbednosnu situaciju u zemlji⁷⁹, kao i odnose s Kosovom.⁸⁰ Tokom izborne kampanje 2022. godine Momir Stojanović je pružio podršku predsedničkom kandidatu Zdravku Ponošu.⁸¹

76 Crna hronika, Kurir televizija, 13. decembar 2022. godine, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=pKlZLj4hnTk>, pristupljeno 8. avgusta 2023. godine;

77 Stojanović je nakon oružanog sukoba na Kosovu bio i načelnik Odeljenja za operativne poslove Komande Prištinskog korpusa Treće armije Vojske Srbije i Crne Gore, načelnik Uprave bezbednosti Vojske Srbije i Crne Gore, a potom i direktor Vojno-bezbednosne agencije. Politički je aktivan od 2007. godine i bio je član Srpske radikalne stranke, Socijalističke partije Srbije i Srpske napredne stranke. Za dokaze o ulozi Momira Stojanovića u operaciji Reka videti: Dosije: Operacija Reka, FHP, oktobar 2015. godine, dostupno na: https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2015/10/Dosije-Operacija_Reka.pdf;

78 „Poslušan do neprijatnosti, snishodljiv po službenoj dužnosti”: Kako tumačiti izjavu Vučevića da je više pomogao SNS-u od ostalih kolega iz Vlade, Danas, 30. oktobar 2022. godine, dostupno na: <https://www.danas.rs/vesti/politika/poslusan-do-neprijatnosti-snishodljiv-po-sluzbenoj-duznosti-kako-tumaciti-izjavu-vucevica-da-je-vise-pomogao-sns-u-od-ostalih-kolega-iz-vlade/>, pristupljeno 7. avgusta 2023. godine;

79 Zašto je sporan izbor Vulina za direktora BIA?, Danas, 3. decembar 2022. godine, dostupno na: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/zasto-je-sporan-izbor-vulina-za-direktora-bia-niti-je-strucan-niti-kvalifikovan-poprilicno-kompromitovan/>, pristupljeno 7. avgusta 2023. godine; Odakle dolaze dojave o bombama u Srbiji, Danas, 22. april 2022. godine, dostupno na: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/odakle-dolaze-dojave-o-bombama-u-srbiji/>, pristupljeno 7. avgusta 2023. godine; Tronedeljni obavezni vojni rok – predlog ministra profesionalcima upitan, Južne vesti, 8. decembar 2022. godine, dostupno na: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Tronedeljni-obavezni-vojni-rok-predlog-ministra-profesionalcima-upitan.sr.html>, pristupljeno 7. avgusta 2023. godine; U 360 stepeni o naoružavanju Srbije, generali Momir Stojanović i Sreto Malinović, N1, 14. april 2022. godine, dostupno na: <https://n1info.rs/vesti/360-stepeni-gosti-sreto-malinovic-i-momir-stojanovic/>, pristupljeno 7. avgusta 2022. godine;

80 Bivši načelnik VBA o eskalaciji sukoba na Kosovu: Momir Stojanović o vojsci na administrativnoj liniji, Nova.rs, 13. decembar 2022. godine, dostupno na: <https://nova.rs/emisije/bivsi-nacelnik-vba-o-eskalaciji-sukoba-na-kosovu-momir-stojanovic-o-vojsci-na-administrativnoj-liniji/>, pristupljeno 7. avgusta 2023. godine;

81 Zašto podržavam Ponoša, Danas, 31. januar 2022. godine, dostupno na: <https://www.danas.rs/vesti/politika/stojanovic-zasto-podrzavam-general-a-ponosa/>, pristupljeno 7. avgusta 2023. godine; Javne ličnosti: Ponoš može do drugog kruga uz podršku većinske opozicije, Danas, 4. februar 2022. godine, dostupno na: <https://www.danas.rs/vesti/politika/izbori22/javne-licnosti-ponos-moze-do-drugog-kruga-uz-podrsku-vecinske-opozicije/>, pristupljeno 7. avgusta 2023. godine;

Učešće u izbornoj kampanji

Inicijativa mladih za ljudska prava je, prateći izbornu kampanju u aprilu 2022. godine, zabeležila da je u političkom diskursu dominantan nacionalistički narativ praćen negiranjem sudski utvrđenih činjenica o ratnim zločinima i huškačkom retorikom. U izbornoj kampanji učestvovala su i lica osuđena za ratne zločine kao kandidati, politički analitičari i simpatizeri određenih političkih opcija.⁸²

Šest osuđenih ratnih zločinaca (Vojislav Šešelj, Vladimir Lazarević, Veselin Šljivančanin, Nikola Šainović, Dragan Vasiljković, Vinko Pandurević) na izborima podržalo je liste i kandidate vladajuće koalicije SNS-SPS. Pored toga, Vojislav Šešelj je bio nosilac liste Srpske radikalne stranke na parlamentarnim izborima.

Poricanje genocida u Srebrenici je bio većinski stav izbornih lista i kandidata na aprilskim izborima. Bukvalnim poricanjem su se služili predstavnici Srpske radikalne stranke, koalicija NADA, Suverenisti, Zavetnici i Dveri, kao i predsednički kandidati Miloš Jovanović, Boško Obradović, Miša Vacić, Milica Đurđević-Stamenkovski.

Srpska napredna stranka, kao i Socijalistička partija Srbije, nosioci su poricanja tumačenja i poricanja implikacija kroz ustaljene tvrdnje da je u pitanju „veliki zločin, ali ne genocid”. Odlaze i korak dalje izjavama da nikada neće donositi rezolucije kojima će se osuditi i priznati genocid u Srebrenici.

Pojedine liste poput „Ujedinjeni za pobedu Srbije” i Boris Tadić „Ajmo ljudi” saglasni su da je sasvim dovoljna Deklaracija Narodne skupštine Srbije o osudi zločina u Srebrenici iz 2010. godine u kojoj se ne govori eksplicitno o genocidu, premda se poziva na presudu Međunarodnog suda pravde.

Tokom kampanje Zdravko Ponoš, kandidat za predsednika Srbije, opisao je Ratka Mladića kao „tragičnu ličnost” koja je „uprkos zločinima učinila neke briljantne stvari”.

Estetika poricanja

Mural u Njegoševoj nadležne službe nisu uklonile ni tokom 2022. godine, iako su aktivisti i građani gotovo svakodnevnim intervencijama na muralu poručivali da je uklanjanje nužno.

Početak januara 2022. godine u Priboju su ispisani grafiti: „Od Priboja pa do Haga svi uz Ratka generala”, „Ratko Mladić, srpski heroj” i „Ratko Mladić heroj”.⁸³

82 Odnos prema ratnim zločinima u izbornoj kampanji 2022. godine, YIHR, mart 2022. godine;

83 Grafiti posvećeni zločincu Ratku Mladiću osvanuli u Priboju, Sandžak Press, 8. januar 2022. godine, dostupno na: <https://sandzakpress.net/grafiti-posveceni-zlocincu-ratku-mladicu-osvanuli-u-priboju-foto/>, pristupljeno 31. jula 2023. godine;

Sredinom januara u ulici Mileve Marić u Novom Sadu oslikan je mural Ratku Mladiću.⁸⁴ Nekoliko dana kasnije mural je išaran belim i crvenim sprejem i na njemu je ispisano LSV i „Pozdravite vašu mamu”.⁸⁵

Krajem januara 2022. godine na više zgrada u centralnoj Knez Mihailovoj ulici u Beogradu ispisano je ime Ratka Mladića, ponegde sa dodatkom – srpski heroj. S obzirom na to da se nalaze u turistički najatraktivnijoj ulici, grafiti u Knez Mihailovoj ulici su veoma brzo uklonjeni.⁸⁶

Portal Srbija danas krajem januara piše da se po Srbiji „širi moda da se po zidovima slikaju potreti poznatih ličnosti” i da je ta moda stigla i u Veliku Planu. U tekstu se navodi da „za razliku od mnogih drugih gradova i opština, ova opština, koja se nalazi na razmeđu Pomoravlja i Šumadije, nema nijedan mural kojeg bi trebala da se stidi”, a potom u nastavku opisuju četiri murala. Poslednji od četiri murala je posvećen Ratku Mladiću, iscrtan je na zgradi koja se nalazi pored sedišta SPS-a, „nepoznati umetnici naslikali su kompoziciju koja se sastoji od tri jednaka dela. Na prvoj trećini, na podlozi crvene boje, naslikan je beli malteški krst, u sredini je srpska trobojka, a na poslednjoj trećini portret legendarnog ratnog komandanta Vojske Republike Srpske, uz koji su ćirilničnim slovima, u tri reda, u bojama srpske trobojke ispisane reči: Ratko Mladić, srpski heroj!”⁸⁷

Krajem aprila 2022. godine na zidu Osnovne škole „Miroslav Antić” u Nišu ispisan je grafit „Samo reci heroj!” uz stensil lika Ratka Mladića.⁸⁸

U drugoj polovini juna 2022. godine u centru Budisave na zidu napuštenog objekta oslikana je zastava Srbije preko koje je ispisano ime Ratka Mladića praćeno slovom Z.⁸⁹

Inicijativa mladih za ljudska prava je 22. jula 2022. godine uputila poziv gradonačelniku Beograda Aleksandru Šapiću da komunalnim službama naloži da uklone mural godinu dana od njegovog iscrtavanja u Njegoševoj ulici.⁹⁰ Dan kasnije, gradonačelnik je, odgovarajući na Inicijativin poziv, izjavio da „ne zna da li je Mladić počinio ratne zločine, ali da zna da je branio srpski narod u BiH.” Šapić je nastavio: „Uvek možemo da govorimo o grafitima i o komunalnom redu u Beogradu, ali da se u te stvari ne mešaju Haški tribunal i njegove

84 Oslikan veliki mural posvećen Ratku Mladiću na Novom naselju, 021.rs, 21. januar 2022. godine, dostupno na: <https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/295693/FOTO-VIDEO-Oslikan-veliki-mural-posvecen-Ratku-Mladicu-na-Novom-naselju.html>, pristupljeno 20. jula 2023. godine;

85 Išaran mural posvećen Ratku Mladiću na Novom naselju, 021.rs, 23. januar 2022. godine, dostupno na: <https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/295815/FOTO-Isaran-mural-posvecen-Ratku-Mladicu-na-Novom-naselju.html>, pristupljeno 20. jula 2023. godine;

86 Veličaju Mladića i na zgradi SANU! Nisu ih sprečile ni kamere, ideološki rat se preselio u Knez Mihailovu, Espresso, 31. januar 2022. godine, dostupno na: <https://www.espresso.co.rs/vesti/beograd/971531/mural-ratko-mladic>, pristupljeno 20. jula 2023. godine;

87 I Velika Plana ima svoje zidne murale: Patrijarsi Pavle i Irinej, Ratko Mladić i – devojka sa Morave, Srbija Danas, 31. januar 2022. godine, dostupno na: <https://www.sd.rs/vesti/drustvo/i-velika-plana-ima-svoje-zidne-murale-patrijarsi-pavle-i-irinej-ratko-mladic-i-devojka-sa-morave-2022-01-31>, pristupljeno 20. jula 2023. godine;

88 Niš: Na zidovima škola i igrališta podrška ruskoj invaziji na Ukrajinu i ratnim zločincima, Danas, 29. april 2022. godine, dostupno na: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/nis-na-zidovima-skola-i-igralista-podrška-ruskoj-invaziji-na-ukrajinu-i-ratnim-zlocincima/>, pristupljeno 23. avgusta 2023. godine;

89 Mural Ratku Mladiću i slova Z uznemirila meštane Budisave, 021.rs, 23. jun 2022. godine, dostupno na: <https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/309391/Mural-Ratku-Mladicu-i-slova-Z-uznemirila-mestane-Budisave.html>, pristupljeno 20. jula 2023. godine;

90 Nova vlast u Beogradu da očisti obraz glavnog grada, YIHR, 22. jula 2022. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/nova-vlast-u-beogradu-da-ocisti-obraz-glavnog-grada-srbije/>;

presude". Kako je rekao: „U tom slučaju ste na pogrešnoj adresi i moraćete da sačekate nekog drugog gradonačelnika da dođe na moje mesto i da vam ispunjava te vrste haških želja”.⁹¹

U septembru 2022. godine Inicijativa mladih za ljudska prava pokrenula je kampanju mapiranja murala i grafita „Da istina više ne kasni” i pozvala građane i građanke Srbije da se priključe kampanji tako što će fotografisati grafite, murale, simbole i crteže Ratka Mladića u svojoj okolini.⁹²

Do početka novembra 2022. godine, Inicijativa je dokumentovala više od 220 grafita i murala posvećenih Mladiću, od čega se skoro polovina nalazi na zidovima javnih, uključujući i obrazovne institucije. Murali i grafiti sa porukama da je Ratko Mladić heroj nalaze se i na fasadama Prve i Treće beogradske gimnazije.⁹³

---

91 Na zahtev da se ukloni mural, Šapić kaže: „Ne ispunjavam haške želje, Mladić je branio srpski narod”, 021.rs, 23. jul 2022. godine, dostupno na: <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/312174/Na-zahtev-da-se-ukloni-mural-Sapic-kaze-Ne-ispunjavam-haske-zelje-Mladic-je-branio-srpski-narod.html>, pristupljeno 20. jula 2023. godine;

92 Inicijativa pokrenula kampanju: „Da istina više ne kasni”, YIHR, 21. septembar 2022. godine, dostupno na: <https://www.yihr.rs/bhs/inicijativa-pokrenula-kampanju-da-istina-vise-ne-kasni/>;

93 Više od 200 murala Mladiću, FoNet, 8. novembar 2022. godine, dostupno na: <https://www.fonet.rs/drustvo/36221802/vise-od-200-murala-mladicu.html>, pristupljeno 5. avgusta 2023. godine;

Institucionalno negiranje^{94*}

„Račak je strašna i velika laž. Račak je laž koja je poslužila kao opravdanje za početak NATO agresije na SRJ. Račak je laž koja je poslužila kao opravdanje da se ubije preko stotinu naše dece. Ta laž mora da bude raskrinkana.”

Bukvalno poricanje	Ministar unutrašnjih poslova	Aleksandar Vulin
	Happy TV, preneto na mup.gov.rs.	15. januar 2022. godine

„Imamo primer današnje skandalozne presude predsedniku Privrednog veća opštine Zvečan, Ivanu Todosijeviću, koji je osuđen od strane Osnovnog suda u Prištini zbog verbalnog delikta, odnosno samo zbog toga što je rekao nespornu istinu, da je Račak izmišljena stvar i da je to bio povod za NATO agresiju. Nadam se da će više instance imati dovoljno razuma i mudrosti da se poništi ova skandalozna i sramna presuda.”

Bukvalno poricanje	Narodni poslanik, SNS	Miroslav Linta
	Narodna skupština Republike Srbije	19. oktobar 2022. godine

„Dakle, Srebrenica nije genocid, radi istine mora da se kaže.”

Bukvalno poricanje	Narodni poslanik, DSS	Predrag Marsenić
	Narodna skupština Republike Srbije	23. decembar 2022. godine

„Dakle, samo da pojasnim, pošto ste me pomenuli ponovo imenom i prezimenom, da je to ostalo iz ovog vremena dok ste dogovarali koaliciju nakon izbora, kada ste gledali da li je nekako moguće da napravite koaliciju sa ovom radikalnom levicom, da napravite koaliciju, pa i sa ovima koji su za pridruživanje NATO paktu, da napravite koaliciju sa ovima koji kažu da je Srebrenica genocid, da napravite koaliciju, Viola fon Kramon koaliciju sa ovima koji kažu da treba priznati jednostrano proglašenu nezavisnost Kosova i republiku Kosovo, pa je to moje ime ostalo iz tog perioda, verovatno iz još nekog govora Viole fon Kramon, zato što vam je tada ona pripremala govore za čitavu koaliciju.”

Bukvalno poricanje	Predsednica Vlade Srbije	Ana Brnabić
	Narodna skupština Republike Srbije	2. avgust 2022. godine

„Usvojena je deklaracija kojom se osuđuje, što svaki normalan čovek i radi i to neprestano govorimo i mi predstavnici vlasti, zločin koji se desio u Srebrenici. Ali je Marinika Tepić 29. juna 2016. godine, zajedno sa Čedomirom Jovanovićem, Nadom Lazić, Olenom Papugom, Enisom Imamovićem i ostalima podnela predlog na koji je stavila svoj potpis kao inicijator, predlog rezolucije o genocidu koji je srpski narod uradio u Srebrenici. Možete vi da zamislite da se ona stavila direktno u funkciju svih neprijatelja Srba kojima je 30 godina cilj da nas optuže za nešto što mi nismo počinili.”

Poricanje tumačenja	Narodna poslanica, SNS	Nataša Jovanović
	Narodna skupština Republike Srbije	23. decembar 2022. godine

„Zločin u Srebrenici je strašan, jeziv zločin, sve drugo su pravne formulacije.”

Poricanje tumačenja	Predsednik Srbije	Aleksandar Vučić
	Prva TV	11. februar 2022. godine

„Ja mislim da se dogodio težak zločin... i sav pijetet žrtvama.”

Poricanje tumačenja	Predsednik Srbije	Aleksandar Vučić
	Euronews Serbia	25. mart 2022. godine

„Mi Srbi, zapadno od Drine, znamo šta znači kada Srbin živi tamo gde nije njegova država, gde nema svog lekara, učitelja, policajca, znamo kako je to kada gledate školski program u kome možete da čitate kako je u Srebrenici bio genocid, kako u Jasenovcu nije bio genocid, kako su Srbi bili agresori na teritoriji gde su se rodili i rađali hiljadama godina”, rekao je ministar Vulin, istakavši da je apsurdno da Srbi jedini u Evropi moraju da dokazuju da su rođeni tamo gde su rođeni.

Bukvalno poricanje	Ministar unutrašnjih poslova	Aleksandar Vulin
	Ministarstvo unutrašnjih poslova	11. januar 2022. godine

„Sram ih bilo i ne znam šta traže u Srbiji. Ne znam kako ih nije sramota da dođu na Vračar da obilaze svoje stanove i da vide hoće li još nešto kupiti u, kako oni misle, odvratnoj genocidnoj državi koja je napravila genocid u Srebrenici. Sram ih bilo, žao mi je što dolaze u Srbiju i što se prave kao da ništa nisu glasali i uradili”, kazao je Vulin.

Bukvalno poricanje	Ministar unutrašnjih poslova	Aleksandar Vulin
	Jutarnji program, Pink	2. jul 2022. godine

„Srbija, koju vodi Aleksandar Vučić, samostalna je i nezavisna zemlja koja sama bira svoje prijatelje. Srbija nikada neće zaboraviti da je Ruska Federacija 2015. godine svojim vetom u Savetu bezbednosti, nakon dogovora dvojice predsednika Vladimira Putina i Aleksandra Vučića, sprečila donošenje rezolucije po kojoj bi na sramotu i porugu istini, srpski narod bio proglašen prvim genocidnim narodom u istoriji sveta”, poručio je ministar policije Vulin tokom razgovora sa ruskim ambasadorom Bocan-Harčenkom.

Bukvalno poricanje	Ministar unutrašnjih poslova	Aleksandar Vulin
	Ministarstvo unutrašnjih poslova	22. mart 2022. godine

„Veća je nepoznanica kako je gospođa Mihajlović glasala za britansku rezoluciju po kojoj su Srbi genocidan narod posebno istaknut u silovanju muškaraca i dečaka, a ostala član Vlade koju čine oni koji potpuno suprotno misle i od nje i od Velike Britanije.”

Bukvalno poricanje	Ministar unutrašnjih poslova	Aleksandar Vulin
	Politika	17. oktobar 2022. godine

„Ikona Srebrenice je napravljena planski, politički, vrlo svesno da pokrije sve zločine koji su počinjeni nad Srbima tokom ratova na prostoru bivše Jugoslavije.”

„Srebrenica služi tome da se zataškaju svi zločini nad Srbima. Nema etničkog čišćenja, niti genocida nad Srbima recimo u Sarajevo, gde je ubijeno 6.000 srpskih civila, među kojima je bilo i dece i žena.”

Poricanje implikacija	Predsednik Skupštinskog odbora za Kosovo i Metohiju	Milovan Drecun
	Politika	26. jul 2022. godine

„Predsjednik Saveza Srba iz regiona Miodrag Linta podsjeća da su na današnji dan prije 31 godinu JNA oslobodila Vukovar od hrvatskih paravojnih formacija koje je osnovao proustaški režim Franje Tuđmana. JNA je, kao jedina legalna i legitimna oružana snaga u SFRJ 14. septembra 1991. godine pokrenula vojnu operaciju s ciljem da deblokira vukovarsku kasarnu koju su hrvatske paravojne snage otvoreno napadale od kraja jula, a krajem avgusta su započele potpunu blokadu kasarne.

Bezočna je laž hrvatske strane da je JNA tobože napala Vukovar.”

Bukvalno poricanje	Predsednik Saveza Srba iz regiona i narodni poslanik	Miodrag Linta
	Savez Srba iz regiona	19. novembar 2022. godine

„Predsjednik Saveza Srba iz regiona Miodrag Linta predložio je da Srbija osnuje institut za istraživanje rata i ratnih zločina čiji bi jedan od zadataka bio da argumentovano pokaže da se u Srebrenici 1995. godine nije desio genocid nad Bošnjacima, te naveo da je očigledno da je Haški tribunal donio niz presuda protiv članova vojnog i političkog rukovodstva Republike Srpske, a da nije imao nijednu utvrđenu važnu činjenicu.”

„Haški tribunal u svojim presudama aposlutno nije dokazao da je političko i vojno rukovodstvo Republike Srpske imalo namjeru da uništi Muslimane iz Srebrenice.”

„Radi se o ratnom zločinu koji je počinjen iz osвете zbog masovnog stradanja srpskih civila i boraca na području Srebrenice i šire. Zarobljeni muslimanski borci nisu streljani zbog nacionalne, etničke, rasne ili vjerske pripadnosti, već zato što su tretirani kao neprijatelji koji su počinili zločine nad Srbima.”

Bukvalno poricanje, poricanje tumačenja	Predsednik Saveza Srba iz regiona i narodni poslanik	Miodrag Linta
	SRNA	11. jul 2022. godine

„Radovan Karadžić i Ratko Mladić, oci osnivači RS, ne treba da budu na muralima po zidovima već na prvim stranicama istorijskih čitanki kao srpski prvaci koji su sprečili novi genocid nad Srbima na prostorima sadašnje BiH, treći u istom veku.”		
Bukvalno poricanje	Narodni poslanik	Boško Obradović
	Twitter	25. jul 2022. godine

„Hoćete žito, hoćete vakcine, ulje, ali nećete otvoren Balkan – Srbi su to. Hoćete da donesete rezoluciju o genocidu, da kažete da su Srbi počinili genocid u Srebrenici, a hoćete njihovo brašno i ulje.”		
Bukvalno poricanje	Ministar unutrašnjih poslova	Aleksandar Vulin
	www.mup.gov.rs	29. mart 2022. godine

„Na malu zemlju koja teško da je nekome nešto skrivila, ta mala zemlja nikoga nije napala, ničiju teritoriju bilo koje druge zemlje nije ugrozila. Ta mala zemlja i veliki narod hteli su samo da budu svoj na svome, da čuvaju svoja ognjišta, i ništa više. Ali neki drugi, njih ni manje ni više 19 velikih, najvećih, najmoćnijih, jakih, najjačih, silnih, najsilnijih, svu svoju hrabrost, bahatost, osionost, aroganciju želeli su da pokažu na jednom malom nepokorenom narodu kao što je bio srpski.”		
Bukvalno poricanje	Predsednik Srbije	Aleksandar Vučić
	Dan sećanja na stradale u NATO agresiji na SR Jugoslaviju 1999. godine, Trg srpskih ratnika, Kraljevo	24. mart 2022. godine

Vaninstitucionalno negiranje

<p>„Srebrenice, tako si mi mila, Dabogda se tri put ponovila...“; „Oj, Pazaru, novi Vukovaru, Oj, Sjenice, nova Srebrenice...“; „Oj, Fatima, đe su ti dimije, u četnika oko Ledenika...“</p>		
Bukvalno poricanje		pripadnici MUP-a van dužnosti
	privatno slavlje u Priboju	2. januar 2022. godine

<p>„Kao što ćemo se večno sećati svakog detalja iz tragedije koju je stanovnicima SR Jugoslavije i Srbije doneo „Milosrdni anđeo“, lažna humanitarna misija zločinačkog NATO-a.“</p>		
Politička i medijska upotreba počinitelaca	Penzionisani general Vojske Jugoslavije	Vladimir Lazarević
	Politika	4. mart 2022. godine

<p>„Ni u kakvim okolnostima nikada neću prihvatiti laž o nekakvom genocidu, jer Srbi nikada i nigde nisu počinili genocid.“</p>		
Bukvalno poricanje	Predsednički kandidat	Miloš Jovanović
	Koalicija NADA	22. mart 2022. godine

„GURI RADOSAVLJEVIĆ: MASAKRA U RAČKU NIJE BILO! Račak je bio čista nameštaljka za NATO agresiju, NIJE BILO CIVILNIH ŽRTAVA“

„Ne može da bude masakra tamo gde nema nijednog civila u selu. Nijedan civil nije bio u selu tada. I naravno, mnogo je o tome pisano, na kraju krajeva dokaz za sve ovo je što je ta akcija izbačena iz optužnice svim policijskim generalima koji se danas nalaze u Hagu.“

Bukvalno poricanje	Penzionisani general policije	Goran Radosavljević Guri
	Kurir TV	24. septembar 2022. godine

„PRAVA ISTINA O DOGAĐAJU IZ 1999: Navodni masakr srpske policije nad „nedužnim albanskim civilima“ u Račku REŽIRALI CIA i PENTAGON!“

„Kasniji događaji pokazali su da je sve bilo unapred isplanirano, do detalja razrađeno od strane CIA i stručnjaka iz Pentagona. Dakle, tražio se razlog da se srpske i jugoslovenske snage bezbednosti stave na stub srama da bi donošenje odluke o agresiji i bombardovanju neonacistička rukovodstva zapadnih zemalja mogla da opravdaju kod sopstvenog javnog mnjenja, bombardovanje i ubijanje nedužnog stanovništva, rušenje jedne međunarodno priznate države članice Ujedinjenih nacija“ – naveo je on.

Bukvalno poricanje	Nekadašnji načelnik SUP u Uroševcu	Bogoljub Janićević
	Kurir	13. januar 2022. godine

„Ratko Mladić!“ „Mladiću moj, problem je tvoj što si ti srpski heroj!“

Bukvalno poricanje	Navijačka grupa	Delije Sever
	Plato Filozofskog fakulteta u Beogradu	25. februar 2022. godine

„Ja sam njega upoznao na početku rata u Kninu, on jeste bio dobar oficir. On je poduzimao briljantne vojne akcije u toku rata. Taj čovjek je uradio mnogo kvalitetnih vojničkih stvari, da to nije urađeno, danas ne bi bilo Republike Srpske.“

Poricanje tumačenja		Zdravko Ponoš
	Utisak nedelje, Nova S	22. februar 2022. godine

„U mojoj presudi stoji činjenica da naša delegacija nije kriva za propast Rambujea. Ako je trebalo samo zbog toga da odem u Hag, otišao bih. Potpisan „Rambuže“ je bio ultimatum i razlog zbog koga je počeo rat. Dužnost mi je da govorim o tim činjenicama. Za tu borbu sam dobio i orden. Nažalost, treba reći i da su neki naši ljudi počinili zločin, a neko je to morao da plati. Palo je na mene i ja sam platio.“

Poricanje tumačenja		Nikola Šainović
	Večernje novosti	26. februar 2022. godine

„Jedan broj ruskih novinara slučaj Buča upoređuje sa onim u mestu Račak na Kosovu i Metohiji, kada su dovezeni ubijeni teroristi i predstavljeni kao civili. Moskovski televizijski komentatori kažu da ukrajinska rtina propaganda hoće da raširi priču o slučaju Buča kao o „ukrajinskoj Srebrenici“.“

Bukvalno poricanje	Buča kao kijevski „Račak“	
	Večernje novosti	5. april 2022. godine

„Srbi, koji su podržavali međunarodno pravo, morali su biti demonizovani. General Ratko Mladić morao je po ovom narativu biti okarakterisan kao „ratni zločinac“, baš kao što je predsednik Putin u sadašnjem sukobu u Ukrajini.

Eksplodije na trgu Markale i u redu za hleb bile su akcije „lažne zastave“ kojima se optužuje druga strana i dale su povod da NATO bombarduje Srbe.

„Srebrenički masakr“ je naredio predsednik Klinton još 1993. godine. Realizacija „masakra“ počela je u avgustu 1995, prilikom posete zvaničnika Haškog tribunala Tuzli. Istovremeno, rame uz rame sa njim bio je i zvaničnik UN koji je intervjuisao Srebreničane, od kojih niko nije video masakr.“

Bukvalno poricanje	Srebrenica, Račak i Buča, isto lice zapadne propagande: Finska profesorka razotkriva laži američko-nacističke dijaspore	Autorski tekst/Pirko Turpeinen-Sari
	Večernje novosti	11. april 2022. godine

„Testament generala o Kosovu!

Dragoljub Ojdanić u amanet mladim generacijama ostavio je zapis u kom egzaktno i dokumentovano razobličava dejstvo terorističkog OVK tokom NATO bombardovanja 1999.“

Politička i medijska upotreba počinitelaca	Naslovna stranica	
	Srpski telegraf	7. maj 2022. godine

„Pa koji to sud nema instancu iznad? Kome se zabranjuje da ne može da hoda ulicom? Oni ne mogu da se bave unutrašnjim stvarima naše zemlje. Njih pogađa što je iz godine u godinu istina o monstrumu zapadnog pravosuđa sve prisutnija i kod nas i u čitavom regionu”, rekao je Lazarević, i dodao da u presudi kojom je osuđen na 14 godina zatvora ne postoji nikakva zabrana govora. „Pogledajte samo Veslija Klarka koji je izdao genocidnu naredbu pred bombardovanje 'Razori, degradiraj, uništi', koji se svake godine vraća na mesto zločina i dolazi u našu zemlju na Kosovo i Metohiju. Sada oni koji su monstruoznom vojnom akcijom hteli da nas unište, dele lekcije nama da treba da ćutimo. Šta je sa 2.000 žrtava na KiM posle dolaska NATO? Ko će za to da odgovara? A, sada nam prete i da ne smemo da govorimo. Govoriću dok sam živ.”

Bukvalno poricanje	Haške osuđenike teraju sa ekrana: U izveštaju Evropske komisije zamerke i zbog javnih nastupa naših generala i političara	Vladimir Lazarević
	Večernje novosti	20. maj 2022. godine

„Nažalost, temelj politike bošnjačkog društva počiva na navodnom genocidu u Srebrenici. Svi mi znamo šta je tamo bilo tokom rata i kakva je definicija genocida. Srpski narod je tokom Drugog svetskog rata dobro zapamtio šta je genocid. A svi koji žele da se edukuju oko tog pojma mogu slobodno da odu u Jasenovac. Iako je u Podrinju stradalo više hiljada Srba i počinjeni monstruozni zločini, oni se uporno iz Sarajeva minimizuju, a veličaju se zločini nad Bošnjacima”, rekao je Kojić.

Bukvalno poricanje	(Ispravka) Posetioci Potočara ne moraju da stave potpis na „genocid”	Miodrag Kojić
	Večernje novosti	14. jun 2022. godine

Hoće sve Srbe da osude za „genocid” Ambasador BiH pri UN Sven Alkalaj zatražio da Generalna skupština UN osudi „genocid” u Srebrenici, da 11. jula bude „svetski dan genocida”, a da se Srbi na silu nateraju da prihvate krivicu.		
Bukvalno poricanje	Naslovna	
	Informer	22. jun 2022. godine

Bošnjački rukovodioci prave cirkus i pokušavaju da optuže RS, srpski narod i Srbiju da su odgovorni za navodni genocid koje su jedinice vojske Srpske navodno počinile 1995. godine. Naravno, tamo se radi o velikom zločinu i to niko ne spori, ali i mnogi stručnjaci širom Balkana i Evrope osporavaju da se radi o genocidu, jer postoji jasna definicija šta je genocid. Njihov plan je unitarna Bosna, koju Dejtonski sporazum ne priznaje, a po njemu je za svaku i bezazleniju odluku potrebna saglasnost Predsedništva koje vodi spoljnu politiku, odnosno tri člana.		
Bukvalno poricanje	Srpsku decu da uče o genocidu – bolestan zahtev Kristijana Šmita! Dodik jasan – Nemač nam neće pisati istoriju!	
	Večernje novosti	22. jun 2022. godine

„Žigošu Srbe da ukinu Srpsku Cilj: instistiranje na priznavanju genocida i demontaža Dejtona. Narod koji je genocidan ne može da bude korisnik mirovnog sporazuma.”		
Poricanje implikacija	Naslovna	
	Večernje novosti	15. jul 2022. godine

„Šmit nije došao da podrži ustavni poredak BiH koji je proizašao iz Dejtonskog mirovnog sporazuma, već želi da unese nemir i učiniće sve da postojeći poredak sruši. Deo takve politike jeste i pokušaj nametanja Srbima izmišljotine o 'genocidu' u Srebrenici.“

Bukvalno poricanje	Guraju „genocid“ u Skupštinu UN: Šta se krije iza nove rezolucije o Srebrenici za koju lobira Sarajevo	
	Informer	13. jul 2022. godine

„Dakle, 7. avgusta sam razgovarao s bivšim predsednikom Republike Srpske Radovanom Karadžićem. On me je pozvao iz britanskog zatvora i za mene je, naravno, bila čast da s njim razgovaram o srpskoj nacionalnoj ideji u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Predsednik Karadžić je pun snage, pun mentalne snage i optimizma, veruje u svetlu budućnost srpskog naroda i posebno mu je drago što je video proteklih godina jak uspon srpske nacionalne ideje. Ja sam njemu rekao svoj stav koji je njemu bio dobro poznat – da Srbija, Republika Srpska i Crna Gora treba da stvore jedinstvenu srpsku državu i, takođe, složio sam se s njim da srpski narod ima veoma svetlu budućnost, da je uspon naše nacionalne ideje tek počeo i da ćemo jedan srećan kraj tog uspona naše nacionalne ideje tek videti“, izjavio je Raković.

Politička i medijska upotreba počinilaca	Radovanovo proročanstvo o sudbini Srba – Bivši predsednik Republike Srpske javio se iz ozloglašenog britanskog zatvora	Aleksandar Raković Istoričar
	Alo	17. avgust 2022. godine

„General Radinović kaže da je jedna od najvećih manipulacija da su Srbi pucali iz snajpera i granatirali grad tako što su držali Sarajevo u okruženju pozicionirani po okolnim brdima.

„Ta laž je i dalje dominantna, mada činjenice govore sasvim suprotno. Muslimanske snage su držale brdo Hum neposredno iznad grada, a zatim u produžetku i brdo Žuč. Sa suprotne strane pod njihovom kontrolom je bilo i brdo Mojnilo koje se prostire gotovo do polovine grada. Srbi su držali Trebević i Radavu – položaj koji je gledao na Koševo. Često se čuje da su Srbi napadali sa Grbavice, ali se prećutkuje da je i ovo naselje bilo podjeljeno, baš kao i samo Sarajevo” – zaključuje general Radovan Radinović.“

Bukvalno poricanje	Nije bilo lova na ljude	Radovan Radinović General
	Vesti-online	2. septembar 2022. godine

Inicijativa mladih za ljudska prava
Decembar, 2023.
www.yihr.rs